

1

Amaçlarımız

Bu üniteyi tamamladıktan sonra;

- Sosyal politika bilim dalını geniş ve dar anlamı ile tanımlayabilecek,
- Sosyal politikanın ortaya çıkış sürecini ve sosyal politikanın ortaya çıkış nedenlerini açıklayabilecek,
- Sosyal politikanın kimleri, hangi risklere karşı koruduğunu tanımlayabilecek,
- Uluslararası sosyal politika araçlarının ulusal araçları etkileme derecesini tartışabilecek bilgi ve beceriler kazanabileceksiniz.

Anahtar Kavramlar

- Sosyal Politika
- Sanayi Devrimi
- Bağımlı Çalışma
- Sosyal Politikanın Ulusal Araçları
- Sosyal Politikanın Uluslararası Araçları

İçindekiler

Sosyal Politikaya İlişkin Genel Bilgiler ve Sosyal Politikanın Araçları

SOSYAL POLİTİKANIN KAVRAMSAL ÇERÇEVESİ

Sosyal politikanın kelime anlamına bakıldığında, Latince bir kelime olan “socius” ve “politika” kavramlarından türediği görülmektedir. Politika, “belirli bir amaca yönelik önlemler bütünü”, socius ise “ortak dost arkadaş” anlamlarını taşımaktadır. Bu iki kelimenin bir araya gelmesiyle oluşan sosyal politika ise devletin belirlenen toplumsal amaç ve hedeflere ulaşmak için aldığı kararlar ve yürüttüğü uygulamalar bütünü anlamı taşımaktadır. Bu çerçevede en genel anlamı ile bir sosyal politika tanımı yapmak gerekirse; *bir ülkede devletin ülke insanının mutluluğu ve refahı hedefine yönelik olarak ülke insanının sağlığı, eğitimi, güvenliği, beslenmesi, korunması, barınması ve istihdamının sağlanması yönünde aldığı kararlar ve sürdürdüğü uygulamaların bütünü* sosyal politika olarak tanımlanabilir.

Genel olarak sosyal politikanın kavramsal çerçevesini çizen ancak çok geniş bir tanım olan devletin belirli toplumsal amaç ve hedeflere ulaşmak için aldığı kararlar bütünü tanımı, sosyal politika bilim dalını tanımlamakta yetersiz kalmaktadır. Sosyal politika açısından ulaşılmak istenen hedefin ne olacağı, kararların hangi yöntemlerle alınacağı gibi konular sosyal politika bilim dalının alt başlıklarını oluşturmakla beraber, tanımların içeriklerinde yer almaktadır. Bu anlamda sosyal politika literatüründe, sosyal politikanın bir bilim dalı olarak ortaya çıkış sürecine ve sosyal politikanın kapsamındaki farklılığı ilişkin olarak ikili bir tanıma gidildiği görülmektedir.

Dar Anlamda Sosyal Politika Kavramı

Dar anlamda sosyal politika kavramı, bu bilim dalının ortaya çıktığı dönemde kendisine yüklenen anlam ve dönem itibarıyla incelediği konular temel alınarak yapılanmış bir kavramdır. Bu tanıma göre dar anlamda sosyal politika, işçi statüsünde çalışanların iş ilişkileri ve çalışma yaşamında korunması amacıyla, devletçe alınan karar ve sürdürülen uygulamaları inceleyen bilim dalıdır.

Dar anlamda sosyal politika kavramı, sosyal politikaya olan bakış açısını ve sosyal politikanın sınırlarını çizmesi açısından incelenmelidir. Sanayi Devrimi sonrası ortaya çıkan kötü çalışma koşulları ve emek ile sermaye arasındaki tezatlar, benimsenen kapitalist ekonomik sistemin işleyebilmesi için önlenmesi gereken sorunlardı. Dar anlamda sosyal politika bu sebepler dolayısıyla, kapsamına sadece işçileri ve iş ilişkilerinden kaynaklanan sorunları alan ve amacı da getireceği uygulamalar ile kapitalist sistemin ve mevcut hukuki düzenin devamını sağlamak olarak tanımlanan dar bir çerçeveye sahipti (Tuna ve Yalçıntaş, 1997: 30).

Sosyal Politika: Devletin ülke insanının refahına yönelik olarak aldığı kararlar ve sürdürdüğü uygulamaların bütünü.

Dar Anlamda Sosyal Politika: Sanayi Devrimi'nin ortaya çıkardığı kötü çalışma koşullarına karşı işçileri ve emeği sermayeye karşı korumak ve bu yolla toplumdaki sınıf çatışmalarını önleyerek toplumun ve devletin varlığını sürdürmesini sağlamaya yönelik uygulamalardır.

Bu amaçlar doğrultusunda dar anlamda sosyal politika, “amacı sosyal adalet ve adil bir gelir dağılımı olan, ekonominin işleyişindeki aksaklıkları düzeltici rol oynayan, sınıf mücadelesinin ortaya çıkma nedenlerini azaltıcı önlemler olarak toplumsal bir denge gözetmeye çalışan, barış ve denge bilimi” şeklinde tanımlanmaktadır (Talas, 1990: 12). Barış ve denge bilimi olarak tanımlanmasındaki temel neden, kapitalist ekonomik sistemin devamının sağlanmasının ekonomik büyümeyi, kalkınmayı ve refahı temsil etmesi ve bu sistemin devamının da korunacak denge ile mümkün olduğuna duyulan inançtır. Barış bilimi tanımı ise sosyal politikanın diğer bilimlerden ayrılan hümaniter bir bakış açısını ve yaklaşımını temsil etmektedir. Dar anlamda sosyal politikanın tanımı, sanayileşmenin ürünü olarak ortaya çıkmasının ve sanayileşmenin tetiklediği sosyal sorunlarla mücadele etmek için üretilen kamu politikaları olarak görülmesinin bir sonucudur (Dereli, 2002: 1). Ancak sosyal politika yasal - kurumsal düzenlemelerden önce ve öte bir politika olarak yasal düzenlemelere yön verdiğinden, bu politikaların belirlenmesinde toplumsal konumlanma ve güç ilişkileri oldukça önemlidir (Koray, 2008: 27). Sanayileşen dünyanın egemen sınıfı olan burjuvazinin bu süreçte sermaye birikimini hızlandırmak istemesi ancak işçi sınıfının ağır ve zor çalışma şartlarına olan tepkisi, devletlerin ilk olarak bu yönde sosyal politikalar üretmesini gerekli kılmıştır. Sosyal politikanın ilk uygulamalarının özellikle ağır çalışma şartlarına yönelik olması, kadın ve çocukları konu alması, toplumsal güç dengesinin bir sonucu olarak, sosyal politikaların en az seviyede ve sadece bu koşullara dayanamayacak durumdaki hassas sınıfları kapsamasına neden olmuştur.

SIRA SİZDE

Dar anlamda sosyal politika kavramını tanımlayarak, tanımın unsurlarını açıklayınız.

Geniş Anlamda Sosyal Politika Kavramı

Sosyal politikanın bir bilim dalı olarak ortaya çıkmasında büyük etkisi olan Sanayi Devrimi, sosyal politikanın yalnızca dar anlamdaki tanımına temel teşkil etmektedir. Bu tanımın günümüzdeki sosyal sorunlara çerçeve oluşturması mümkün değildir. Bu anlamda insanların birlikte yaşamaları ile başlayan sosyal sorunlar ve sosyal sorunlara çözüm bulma arayışı, Sanayi Devrimi’nin doğurduğu çalışma ilişkileri ve kapitalist ekonomik sistemin devamı amacıyla zaruri hâle gelmiş ve toplumun refahına hizmet edecek politikalar üretme gerekliliği dolayısıyla sosyal politika bilimi doğmuştur. Sosyal politikanın bir disiplin hâline gelmesi Sanayi Devrimi ile paralellik gösterse de kökeni insanlık tarihi kadar eskidir (Şenkal, 2007: 28). Sosyal sorunların değişiklik gösteren yapısı, sosyal politikanın dinamizmini açıklamaktadır.

Sosyal politika, genel anlamı ile refahın sağlanmasını hedef alan, sosyal sorunlara çözüm arayarak bu hedefe hizmet eden bir bilim dalıdır. Bu tanımla sosyal politikanın, sosyal sorunlara müdahale etme nedeninin refahı arttırmak olduğu, ortaya çıkışındaki gerekliliğin ise toplumsal mekanizmaların, sosyal sorunların çözümünde yetersiz kalması olduğu söylenebilir. Özellikle piyasa mekanizmasının ortaya çıkışı ve piyasanın toplumsal ilişkilerin merkezine yerleşmesi ile birlikte (Polanyi, 2009: 101), sosyal politika hem kapitalizmin vicdani yönünü temsil etmeye başlamış hem de hangi olguların piyasa dışında tutulması gerektiğine karar veren bir mekanizma hâline gelmiştir.

İNTERNET

Piyasa olgusu ve sosyal politika arasındaki ilişki ile ilgili daha detaylı bilgi edinmek ve sosyal politikanın sosyal sorunlara bakışını daha iyi anlayabilmek için “sosyal politika forumundan” radyo programının kayıtlarına

http://www.acikradyo.com.tr/default.aspx?_mv=a&aid=26482 adresinden ulaşabilirsiniz.

Geniş anlamda sosyal politika kavramı, birkaç şekilde tanımlanabilmektedir. Kapsamının genişliği vurgulanmak istendiğinde; “toplumun bağımlı çalışan, ekonomik yönden güçsüz ve özel olarak bakım, gözetim, yardım, desteklenme gereksinimi duyan kesimlerinin ve grupların karşılaştıkları ya da karşılaşılabilecekleri risklere, olumsuzluklara karşı en geniş biçimde korunmalarına yönelik kamusal politikaları konu alan sosyal bilim dalı” (Altan, 2009: 4) tanımı yapılabilmektedir. Topluma bakış açısının ideolojik sınıf kavramından farklı olduğu vurgulanmak istendiğinde “topluma bir bütün olarak bakan, toplum içinde bütün sınıfları ilgilendiren çok çeşitli konuları sınıf farkı gözetmeksizin ele alan bir disiplin” (Talas, 1990: 32) tanımı yapılabilmektedir. Geniş anlamda sosyal politikanın toplumsal ve siyasi hayattaki durumu vurgulanmak istendiğinde ise varlığını liberal devlet anlayışına ve bu anlayışı değiştirmek isteyen mücadelelere, demokratik siyasi rejimlere, eşit oy hakkına borçlu bir bilim dalı (Koray, 2008: 36-37) tanımı yapılabilmektedir.

Tüm bu tanımlardan hareketle geniş anlamda sosyal politikayı, amacı sosyal adalet ve sosyal eşitlik ile birlikte sosyal refahı sağlamak olan, kapsamı sosyal sorunların kapsamı ile paralellik gösteren, ekonomi politikalarına sosyal boyut katma amacıyla olan ve ekonominin işleyişindeki aksaklıkları düzeltici politikaların oluşmasını sağlayan, bu yönüyle sosyal dengeyi arzulayan hümaniter bir bilim dalı olarak ifade etmek mümkündür.

Sosyal politikanın dar ve geniş anlamı tanımlandıktan sonra her ikisi arasındaki farkın analiz edilmesi, kavramların daha iyi anlaşılmasını sağlayacaktır. Buna göre dar anlamda sosyal politika ile geniş anlamda sosyal politika arasındaki farklar şu şekilde sıralanabilir;

Dar anlamda sosyal politika Sanayi Devrimi ile ortaya çıkan sosyal sorunları ele alır ve temelinde çalışma ilişkilerinden kaynaklanan sorunlar vardır. Geniş anlamda sosyal politika ise Sanayi Devrimi'nden önceki sosyal sorunlardan, günümüzdeki sosyal sorunlara kadar uzanan geniş bir çerçeveyi ifade etmektedir. Dar anlamda sosyal politika çalışma hayatındaki sorunlara emek - sermaye bağlamında yaklaşırken, geniş anlamda sosyal politika sosyal sorunlara bakış açısını sınıf perspektifinden daha geniş bir şekilde kurgular. Dar anlamda sosyal politika, ekonomik sistemi kapitalist ekonomik sistem olarak kabul eder ve temel amacı bu sistemi sürdürmektir. Geniş anlamda sosyal politika ise ekonomi politikalarının sadece liberal politikalardan oluştuğunu varsaymaz. Dar anlamda sosyal politika temeline işçileri alırken, geniş anlamda sosyal politikanın kapsamı bağımlı çalışanların da içinde olduğu geniş toplum kesimleridir.

SOSYAL POLİTİKANIN ORTAYA ÇIKIŞINI HAZIRLAYAN KOŞULLAR

Sosyal politikanın ortaya çıkışını hazırlayan koşullar temelde iki tarihsel gerçeğe dayanmakla beraber tarihin akışı içinde birçok olayla ilişkilendirilebilir. Sosyal politikanın ortaya çıkışına yol açan ilk olay Fransız İhtilali ve İhtilal sonrasının düşünce ortamıyken diğeri Sanayi Devrimi'dir. Fransız İhtilali ve Sanayi Devrimi yaklaşık aynı zamanlarda gerçekleşen ve birbirini tamamlayan etkilere sahip olan iki gelişmedir. Fransız İhtilali, Sanayi Devrimi ve sonrasındaki ekonomik ve toplumsal ilişkilerin gelişmesini sağlayan fikirlerin ortaya çıkmasını sağlamış, siyasal yapıları değiştirmiş ve Sanayi Devrimi'nin doğuşunu hızlandırmıştır. Sanayi Devrimi ise doğrudan doğruya teknolojik bir gelişim süreci ile hem ekonomik bir değişim yarat-

Geniş Anlamda Sosyal

Politika: Amacı sosyal adalet ve sosyal refahı sağlamak olan, kapsamı sosyal sorunlar ile paralellik gösteren, ekonomiye sosyal boyut katmak ve ekonominin işleyişindeki aksaklıkları düzeltici politikaların oluşmasını sağlayarak sosyal dengeyi gözetmek amacındaki hümaniter bir bilim dalıdır.

miş hem de sosyal politikanın doğuşunu, ortaya çıkardığı kavramlar üzerinden belirlemiştir. Sanayi Devrimi'nin ortaya çıkardığı bağımlı çalışanlar ve kapitalist ekonomik sistem, sosyal politikanın kavramsal çerçevesinin çizilmesinde referans noktaları olmuştur.

Sanayileşme bu özellikleri ile toplum yapısını temelinden değiştirmiş ve merkezileştirilmiş, bireyselliğin ön plana çıktığı sanayi toplumlarının ortaya çıkmasını sağlamıştır (Toeffler, 2008: 51 - 75). Sanayileşme yeni sosyal sınıf ve tabakaların doğmasına yol açmış, mevcut sosyal yapıların neredeyse tamamını etkilemiş, üretim ve çalışma ilişkilerini kökten değişikliğe uğratmıştır (Ersöz, 2003: 124). Sanayi Devrimi bu yönüyle kendinden önceki birçok olguyu değiştiren bir kavram olarak ortaya çıkmaktadır.

K İ T A P

Sanayileşmenin toplumsal ve ekonomik yapıda yarattığı farklılaşma ile ilgili daha detaylı bilgi için “Raymond Aron (1997) Sanayi Toplumu. Dergâh Yayınları” adlı eserinden, Türkiye’nin sanayileşmesi ile ilgili detaylı bilgi için “İlhan Tekeli (2010) Sanayi Toplumu İçin Sanayi Yazıları. Tarih Vakfı Yurt Yayınları” adlı eserden yararlanabilirsiniz.

Sosyal politikanın bir bilim dalı olarak ortaya çıkışını hazırlayan Sanayi Devrimi, işçi sınıfını ve kapitalist ekonomik sistemi beraberinde getirmiştir. Ancak sosyal politika, Sanayi Devrimi öncesinde de var olan hatta piyasa olgusu ortaya çıktığı andan itibaren var olan, yasal kurumsal düzenlemelerden önce ve öte bir politika (Koray, 2008: 27). Fransız İhtilali’nin değiştirdiği siyasal ortam ve düşünce akımları ile Sanayi Devrimi’nin ortaya çıkardığı yeni iş ilişkileri dolayısıyla ve her iki değişimin arkasında yatan özgürlükçü ve liberal anlayış doğrultusunda yaşanan gelişmelerin bir bilim dalı olarak ortaya çıkardığı sosyal politika, bu gelişmelerden önce de piyasa olgusuna bağlı olarak varlığını sürdürmekteydi. Piyasa olgusunun ekonomileri kontrol ettiği bir toplumun günümüzden önce yalnızca ilkesel olarak bile var olmadığı görüşü (Polanyi, 2009: 86), sosyal politikanın da bir bilim olarak günümüz zaman dilimi ile birlikte ortaya çıkmasını açıklamaktadır. Piyasa olgusundan önce de sosyal politika varlığını korumaktaydı, insanların birlikte yaşaması gerekliliğinin ortaya çıkması, çözülmesi gereken sosyal sorunların varlığına neden olmuştur. Sınıflı toplum yapısının belirgin bir şekilde ortaya çıkması, sosyal sorunların hızla artması ve sanayileşmenin etkisi ile birlikte sosyal politika bir bilim dalı olarak ortaya çıkmıştır. Ayrıca yaşanan gelişmeler sosyal politikanın, kapitalist ekonomik sistemin devamını sağlayacak bir mekanizma olarak tanımlanmasını ve ilk etapta Sanayi Devrimi’nin ürünü geniş işçi sınıfının haklarını koruyacak düzenlemeler uygulayarak toplumsal birlikteliği sağlama hedefine yönelik olarak biçimlenmesini sağlamıştır.

SOSYAL POLİTİKAYA İLİŞKİN GENEL BİLGİLER

Sosyal politikaya ilişkin genel bilgiler başlığı altında, sosyal politikanın kapsamı, özellikleri, hedefleri ve finansmanına ilişkin bilgiler verilecektir.

Sosyal Politikanın Kapsamı

Sosyal politikanın kapsamı, bütün toplum kesimleri ve toplumun refahını ilgilendiren bütün sosyal sorunlardır. Ancak üzerine eğildiği konular ve toplum kesimleri, sosyal politikanın kapsamını ifade etmektedir. Sosyal politikanın kapsamı konu ve kişi bakımından iki ayrı başlıkta ele alınacaktır. Sosyal sorunlar ve sosyal sorunlara maruz kalanlar değişikçe sosyal politikanın konuları ve kapsamı da genişlemekte ve değişim göstermektedir.

Kişi Bakımından Kapsamı

Sosyal politikanın kişi bakımından kapsamı, sosyal sorunların farklılaşmasına paralel olarak dinamik bir gelişim göstermiştir. Sosyal politikanın bir bilim dalı olarak ortaya çıktığı süreçte, sanayileşmenin ortaya çıkardığı bir sınıf olan işçi sınıfı, sosyal politikanın kişi bakımından kapsamını oluşturan tek kesimdi. Ancak çalışma yaşamının değişimi, kamu kesimi ve hizmetler sektörünün gelişimi ile birlikte sadece işçi kesimi değil, kamu görevlileri de kapsama girmiştir. Ayrıca, sosyal adaletin ve sosyal barışın sağlanması açısından özel bir önem taşıyan ekonomik yönden güçsüzler yanında özel olarak korunması gereken toplum kesimleri de sosyal politikanın kapsamını belirlemede önemli bir yere sahip olmuştur.

Bağımlı Statüler Altında Çalışanlar

Bağımlı statüde çalışma kavramının içine yalnız işçiler değil, sözleşmeli çalışanlar, kamu görevlileri, memurlar ve başka statüler altında bağımlı olarak çalışanlar da girmektedir. Bağımlı çalışanların statülerindeki farklılıktan bağımsız olarak ortak yönleri, üretim araçlarına sahip olmamaları ve emeklerini bir işverenin emrine vererek ücret veya maaş olarak adlandırılan bir gelir elde etmeleridir.

Bağımlı çalışmanın hukuk sistemlerinde düzenlenen üç unsuru söz konusudur. Buna göre teknik bağımlılık, çalışanın işverene işin yapılması ve yürütülmesi, yöntemi ve koşulları bakımından bağlı olmasını, hukuki bağımlılık, çalışanın işverenin emir ve otoritesine tabi olmasını ve işin yürütülmesi ile ilgili olarak işverene denetim ve yaptırım anlamında bağlı olmasını, ekonomik bağımlılık ise yaptığı iş karşılığında düzenli ve sürekli bir gelir elde etmesini ve ekonomik yönden işverene bağımlı olmasını ifade etmektedir.

Bağımlı statüler altında çalışanların korunma gerekliliği, emeğin niçin korunması gerektiği sorusunun cevabı ile paraleldir. Emeğin yani bağımlı çalışanın geliri olan ücret veya maaş çoğunlukla kişinin tek geliridir ve kapitalist ekonomik sistem içerisinde sermaye birikimi öncelikli amaç olduğu için genellikle düşük bir seviyededir. Emek saklanabilen bir üretim faktörü olmadığı ve onu sunan kişiden ayıramadığı için en kısa zamanda geliri ödenmesi gereken ve sadece bir obje olarak nitelendirilemeyen bir üretim faktörüdür. Bu özellikleri dolayısıyla emek diğer üretim faktörlerinden ayrılır ve bağımlı statüler altında çalışanlar, sosyal politikanın kapsamı içerisinde korunan gruplardandır (Tuna ve Yalçıntaş, 1997: 55-56).

Ekonomik Yönden Güçsüz Kesimler

Ekonomik yönden güçsüz kesimler, sosyal politikanın doğrudan ilgi alanındaki bir diğer kesimdir. Ekonomik yönden güçsüz kesimler toplumda yeterli, düzenli ve sürekli bir gelir güvencesinden yoksun kesimler olarak tanımlanabilir (Altan, 2009: 6). Bu tanıma göre bireyin piyasa ilişkileri içerisinde gelir elde etmesini sağlayacak bir üretim faktörüne sahip olmaması veya üretim faktörüne sahip olmasına rağmen bunu piyasa içerisinde değerlendirememesi, ekonomik yönden güçsüz olarak nitelendirilmesine yol açmaktadır. İşsizler, sermayeleri olmayan ya da sınırlı olan küçük esnaflar, bir sanatı ve becerisi olmasına rağmen yeterli kaynağa sahip olmayan ve gerekli pazarlara ulaşamayan sanatkarlar, topraksız köylüler veya yeterli arazisi olmayan küçük çiftçiler ekonomik yönden güçsüz kesimler içerisinde yer almaktadır.

Ekonomik yönden güçsüz kesimleri korumanın gerekliliği, sosyal devlet ilkesi içerisinde kendisine hukuki zemini bulmuştur. II. Dünya Savaşı sonrası ortaya çıkan sosyal devlet veya refah devleti anlayışı, bireyin ekonomik faaliyetleri dolaşısıyla korunması ve piyasa mekanizması dışında gelir güvencesi sağlanması anlayışı dolayısıyla ekonomik yönden güçsüz kesimlerin korunmasında önemli rol oynamıştır.

Özel Olarak Korunması Gereken Kesimler

Toplumsal hayatta bazı kesimler özel olarak korunma gereksinimi duymaktadır. Toplum içerisinde var olmaları ve toplumla bütünleşmeleri özel uygulamalarla mümkün olabilecek bu kesimlere ilişkin sosyal politikalar üretilmek durumunda kalınmaktadır. Bu kesimler çocuklar, yaşlılar, tüketiciler, engelliler, eski hükümlüler, gençler, kadınlar, göçmenler olarak sınıflandırılabilir.

Çocuklar, topluma uyum sağlama noktasında eğitimleri ve çalışma hayatındaki koşullar dolayısıyla; yaşlılar, çalışma yaşamından ayrıldıkları andan itibaren ekonomik olarak ve yaşlılıkları süresince bakım ve gözetim olanakları itibarıyla sosyal anlamda; tüketiciler, doğru bilgilendirme zorunluluklarına bağlı olarak ekonomik anlamda; engelliler, yetersizlikleri dolayısıyla toplumla bütünleşmelerini zorlaştıracak her türlü konuda; eski hükümlüler, topluma uyumları noktasında; gençler, işgücü piyasasına girişleri anlamında ve eğitimleri noktasında; kadınlar, fiziksel durumları ve kadın olma durumları nedeniyle hiçbir ayrımcılığa uğratılmama noktasında; göçmenler de çalışma koşulları anlamında özel olarak korunmalıdır. Sosyal devlet anlayışı çerçevesinde bütün bu kesimler, bazı özel uygulamalar ve politikalar ile korunma altına alınmaktadır.

Sosyal politikanın kişi bakımından kapsamını açıklamakta bu kesimlerin tanımlanması yöntemi izlenmiştir. Son olarak, sosyal politikanın kapsamında olmayanların belirlenmesi, konunun daha iyi algılanmasını sağlayacaktır. Sosyal politikanın genel anlamda kapsamı bütün toplumdur. Ancak sosyal politikanın kapsamındaki kişiler, bazı koşullar dolayısıyla kapsam altına alınmışlardır. Kapsamda olmayan kişiler, ekonomik yönden kapsamda olan kişilerle aynı koşullarda olmadıkları gibi, özel olarak korunması gereken kesimde veya bağımlı çalışan statüsünde de olmayanlardır. Ancak ekonomik yönden avantajlı olan veya sosyal anlamda korunma gereksinimlerini kendi imkânları ile karşılayabilecek varlıklı, zengin toplum kesimleri, sosyal politikalardan yararlanmak noktasında talepte bulundukları andan itibaren sosyal politikanın kapsamı içerisinde yer alabilirler.

SIRA SİZDE

2

Sosyal politikanın kişi bakımından kapsamını açıklayarak bu kesimlerin hangi yönlerden korumaya tabi olduklarını belirtiniz.

Konu Bakımından Kapsamı

Sosyal politikanın kapsamındaki kesimlerin hangi konularda korunacağı, sosyal politikanın konu bakımından kapsamını ifade etmektedir. Sosyal politikanın bir bilim dalı olarak doğuşunu hızlandıran Sanayi Devrimi sonrası, sosyal politikanın ilk konusu çalışma ilişkilerinde işçilerin korunmasıydı. Ancak sosyal politikanın kapsamı genişledikçe konuları da genişlemiştir. Bu bağlamda toplumun refahını ilgilendiren tüm konular, sosyal politikanın da konularıdır.

Sosyal politikanın konularına tarihsel akış içerisinde bakıldığında, koruyucu iş hukuku mevzuatının oluşturulması, örgütlenme özgürlüğünün elde edilmesi, çalışma hayatındaki risklere karşı sosyal sigortaların oluşturulması ve ücretin korunma-

sı sosyal politikanın ilk konuları olarak ifade edilebilir (Tuna ve Yalçıntaş, 1997: 102). Ortaya çıktığı yıllarda toplumun önemli bir kesimini ilgilendiren çalışma ilişkilerindeki aksaklıklar, bir gereklilik olarak sosyal politikanın bu alana daha çok eğilmesine yol açmıştır. Ancak daha sonraları sadece çalışma ilişkileri değil, yoksulluk, istihdam edilebilme, gelir dağılımındaki adaletsizlikler, sosyal dışlanma, yoksunluk, çevre sorunları da sosyal politikanın kapsamına girmiştir. Daha doğru bir ifade ile sanayileşme sonrası ortaya çıkan yapı, öncelikle çalışma hayatındaki sorunları yaratmış, daha sonra yoksulluk, işsizlik gibi sorunları üretmiş ve toplumların refahı ile ilgili bir bilim olan sosyal politika da yeni sosyal sorunlar ile kapsamını genişletmiştir.

Sosyal politikanın konularında bir genellik olabileceği gibi, oldukça özel kesimleri ilgilendiren konular da söz konusudur. Örneğin, işsizlik en genel anlamıyla insan faktörünün üretim sürecinde yeteri kadar kullanılamamasıdır ve toplumdaki bireyin hem ekonomik hem de psikolojik anlamda sorunlar yaşamasına neden olur. Ancak eğitilmiş işsizlik ve genç işsizliği, sosyal politikanın işsizlik konusu altında özel olarak ilgilendiği konulardandır. Eğitilmiş insanların işsizliği, sonuçları bakımından tazmin edilse dahi, bireyin toplumla olan bağlarının kopmasını hızlandırabilecek özelliklere sahiptir. Genç işsizliği de özellikle toplumsal hareketlerin temelini oluşturabilecek kadar tehlikeli bir sosyal sorun niteliği taşımaktadır.

Genç işsizliği ile kapsamlı bilgi edinmek, konunun teorik altyapısı ve nedenleri hakkında ayrıntılı bir değerlendirme için Naci Gündoğan'ın Genç İşsizliği (Anadolu Üniversitesi Yayınları, Eskişehir, 2001) adlı kitabından yararlanabilirsiniz.

K İ T A P

Günümüzün sosyal politikasının ilgilendiği konular ise işsizlik, çalışma koşullarının iyileştirilmesi, düzgün iş, yoksulluk, yoksunluk, göç, sosyal dışlanma, çevre sorunları, konut sorunu, ayrımcılık, çocuklar ve yaşlıların bakımı, kadınlara karşı ayrımcılığın her türünün önlenmesi, çok uluslu şirketler, gelir dağılımındaki adaletsizlikler, ırkçılık ve tüm bu riskleri önleyecek bir sistemin kurulabilmesidir.

Sosyal Politikanın Özellikleri

Sosyal politikanın özelliklerini, bu kapsamda üretilmiş düzenlemelerin nitelikleri belirlemektedir. Sosyal politikanın özellikleri, sözü edilen politikaların yürütücüleri ve politika üreticileri bakımından kamusal niteliği ve mutlaka evrensel bir nitelik taşımasından hareketle iki başlıkta incelenecektir.

Sosyal Politikanın Kamusal Niteliği

Sosyal politika en genel anlamındaki tanımından hareketle değerlendirildiğinde devlet eliyle yürütülmesi gereken politikalar bütünüdür. Sağlık, eğitim, savunma, bayındırlık ve işgücü piyasası politikalarının oluşturulması, ilke olarak devletin görev tanımı içerisindedir. Kamu yararı gözetilerek devletçe yapılan müdahaleler sosyal politikanın çalışma alanını oluşturmaktadır (Altan, 2011: 23). Sosyal politika bu özelliği dolayısıyla kamuya ait politikalar ve yürütücüsü devlettir.

Ancak sosyal politikaların oluşturulması sürecinde etkili olan tek unsur kamu değildir. Demokratik siyasal rejimlerin benimsendiği ülkelerde meslek kuruluşları, sivil toplum örgütleri, üniversiteler, sosyal örgütlenmeler ve sendikalar sosyal politikaların oluşturulma aşamasında önemli rol oynayan kurumlardır. Sosyal politika devlet tarafından uygulanır ve yine denetlenmesi de devletin sorumluluğundadır.

Ancak, yerel yönetimler ve kâr amacı gütmeyen kuruluşlar ile toplumdaki örgütlü tüm kurumların sosyal nitelikli faaliyetleri, sosyal politikaları destekleyici ve güçlendirici niteliktedir (Altan, 2011: 23).

Sosyal politika uygulamaları devlet eliyle yürütülebildiği gibi, toplum kesimlerinin bir araya gelerek oluşturdukları sendika, kooperatif, dernek, vakıf gibi sivil toplum örgütleri eli ile toplumu tehdit eden ekonomik ve sosyal tehlikelere karşı tedbir ve politika geliştirmesi amacıyla da oluşturulabilir. Ancak bu yolla oluşturulan tedbirlerin nasıl uygulanacağı, sınırlarının ne olacağı, kimler tarafından bu hakkın kullanılabilmesi gibi konular yasal düzenlemelerin çerçevesi içerisinde belirlenmektedir. Bu şekillenme, politikayı üreten kurumlar tarafından yapılabileceği gibi devlet tarafından da yapılabilmektedir ancak sınırları yine yasal mevzuat ve hukuk kurallarının çizdiği sınırlardır.

Devamlılığı olmayan, acıma, merhamet, yardım ve dinî duygularla yapılan uygulamalar, özellikleri itibarıyla bireyleri başka bir bireyin insafına bırakmaktadır. Bu tip yardımlar nasıl, ne zaman ve kimlere yapılacağına ilişkin kamusal bir çerçevenin bulunmaması nedeniyle, sosyal politika tedbiri olarak değerlendirilemez. Bir uygulamanın sosyal politika tedbiri olarak değerlendirilmesi için; düzenli, sürekli olması bununla beraber, tesadüfi ve bir defalık olmaması gerekmektedir.

Sosyal Politikanın Evrensel Niteliği

Sosyal politika ilke olarak yürütücülüğünü devletin yaptığı, kapsamının da o ülkenin sınırları ile şekillendiği bir düzenlemeler bütünüdür. Bu anlamda bir ülkenin uyguladığı sosyal politikaların karakteristiğini, o ülkenin içinde bulunduğu koşullar belirlemekte ve bir devletin sosyal politikaları o ülkeye has özellikleri içerisinde barındırmaktadır. Ülkelerin ekonomik ve sosyal yapılarındaki farklılıklar, ülkenin benimsediği yönetim biçimi, ülkede hakim olan ekonomi anlayışı, demografik özellikler, aile yapısı, gelenekler ve kültürel yapı sosyal politikaların belirlenmesinde ülkelere has özelliklerin ortaya çıkmasını sağlamaktadır (Altan, 2011: 24). Bu anlamda sosyal politikaların ulusal niteliğinden bahsetmek mümkündür.

Sosyal politikaların ulusal niteliğine yön verip, biçim kazandıran etkenler iç etkenler ve dış etkenler olarak iki grupta sıralanabilir. İç etkenler içerisinde yönetim biçimi, hukuk düzeni, ekonomik düzen, demografik yapı ve özellikleri, sosyo - kültürel özellikler, endüstri ilişkileri sistemi ile sosyal güvenlik sistemi sayılabilir. Dış etkenler ise sosyal politikaya evrensel nitelik kazandıran unsurlardır.

Sosyal politikanın evrensel niteliği anlamında ilk örnekler, sosyal güvenlik sistemlerindeki farklılıkların önüne geçilmesi ve bireylerin emeklilik hakkına sahip olmalarını engelleyici düzenlemelerin ortadan kaldırılmasına yönelik ikili anlaşmalardır. Uluslararası göçlerin hız kazanması ve ülkeler arasındaki işgücü hareketliliğinin bir sonucu olarak ortaya çıkan ikili anlaşmalar bu anlamda sosyal politikanın evrensel niteliğinin ilk göstergesidir. İlerleyen zaman içerisinde başta Uluslararası Çalışma Örgütü ve Avrupa Birliği olmak üzere, sosyal politikaların evrensel ve bölgesel anlamda bazı standartlara kavuşturulması amacını taşıyan örgütlerin, sosyal politikaları geliştirmek amacıyla bildireler, kararlar ve sözleşmeler ürettiği görülmektedir.

Sosyal politikaların evrensel niteliği, uluslararası sosyal politika düzenlemelerinin genişlemesi ve dünyanın tek bir pazar hâline dönüşmesi ile kendisini hissettirmektedir. Sosyal politikaların hedefinin evrenselleşmesi, düzenlemelerin de evrensel boyut kazanmasını sağlamıştır.

Sosyal Politikanın Hedefleri

Sosyal politikanın ilk ve en genel hedefi, refah seviyesinin yükseltilmesi ve refahın toplumsallaşmasıdır. Sosyal politikanın konularını oluşturan sosyal sorunlarda yaşanılacak olumlu gelişme, sosyal politikanın hedefidir. Örneğin işsizliğin azaltılması, yoksulluk oranının düşmesi ve engellilerin toplumsal hayata katılmasında yaşanılacak her olumlu gelişme sosyal politikanın vazgeçilmez hedefleridir.

Sosyal politikanın ortaya çıktığı dönemdeki hedefleri daha çok çalışma hayatı ile sınırlıyken, kapsamındaki konuların çeşitlenmesi ile sosyal barış, sosyal adalet ve sosyal refah hedeflerinin yanında özel hedefleri de değişime uğramıştır. Örneğin gelir dağılımındaki bozuklukların düzeltilmesi, kadın, genç ve eğitilmiş işsizliğin önlenmesi, yoksulluğu önleyici politikaların üretilmesi, eğitim politikalarının işgücü piyasası ile bağlantısının kurulması ve eğitimin toplumun bütününe yaygınlaştırılması, sosyal politikanın konuları ile paralel özel hedefleridir.

Sosyal politikanın sosyal barış hedefi, toplumu oluşturan unsurları ayırıştırarak yerine, birleştirmek olarak ifade edilebilir (Şenkal, 2007: 46). Sosyal anlamda barışın sağlanması, sosyal sorunların üretilmesini engelleyici bir unsurdur. Sosyal barışın etkili olarak ve sürekli bir şekilde sağlanması ise doğrudan toplumun içinde bulunduğu ekonomik ve siyasi faktörlere bağlıdır (Tuna ve Yalçıntaş, 1997: 210). Etkili ve sürekli bir sosyal barışın sağlanması, toplumu sosyal sorunlardan uzak tutacağı gibi ekonomik anlamdaki kayıplardan koruyarak, ekonomik ve sosyal gelişmeye uygun ortamı da sağlayacaktır.

Sosyal politikanın bir diğer hedefi olan sosyal adalet, bütün insanların bağımlı olmadan yaşamlarını sürdürebilmesi, kendilerini geliştirebilme ve sosyal hizmetlere ulaşmasında eşit fırsatlara sahip olabilmesi olarak tanımlanabilir (Şenkal, 2007: 48). *Sosyal politika açısından sosyal adalet, toplumdaki kesimlerin yaşam seviyeleri arasındaki farkın, sosyal hizmetlere ulaşabilmek noktasındaki aksaklıkların ve ekonomik haklara erişimdeki eksikliklerin giderilmesi olarak ifade edilebilir.* Bu hedefin gerçekleştirilmesi, sadece sosyal anlamda değil, ekonomik anlamda da toplum kesimleri arasındaki farklılığın azaltılmasını sağlayabilir (Tuna ve Yalçıntaş, 1997: 211).

Sosyal politikanın en önemli hedefi ise sosyal refahın sağlanması ve geliştirilmesidir. Sosyal hizmetlerin seviyesinin yükseltilmesi ve yaygınlaştırılması ile sosyal refahın sağlanması hedeflenmektedir. *Sosyal refah, ekonomik sistemin sonuçlarının eşitlenme çabası olarak ifade edilebileceği gibi, toplum kesimlerinin sosyal haklarının eşitliği doğrultusunda tüm sosyal hakların yükseltilmesi olarak da ifade edilebilir.* Eğitim, sağlık, barınma, sosyal güvenlik alanlarında daha çok kişinin, daha yüksek seviyede yararlanması sosyal refahın amaçlarındandır (Tuna ve Yalçıntaş, 1997: 209). Eğitim imkânlarının yaygınlaştırılması, öğretmen başına düşen öğrenci sayısı gibi eğitimin kalitesini gösteren göstergelerdeki iyileşme, sosyal harcamaların gayrisafi milli hasıla içerisindeki payının yükselmesi, hastane sayısı ve sağlık hizmetlerinde kalitenin yükselmesi, konutlardaki elektrik kullanımı gibi göstergeler sosyal refahın artışı ifade etmektedir. Sosyal refahın en önemli göstergesi ise sosyal harcamaların artış göstermesi ve toplum kesimlerinin sosyal refaha ulaşmasının kolaylaşmasıdır.

Sosyal refah: Sosyal refah, toplumun bir bütün olarak sahip olduğu refah düzeyi, sosyal imkânlar ve ekonomik anlamdaki zenginliklerinin bütünü olarak ifade edilmektedir.

Sosyal Politikanın Finansmanı

Sosyal politikanın finansman kaynakları, sosyal politikanın yürütücüsü olarak ifade edilen devletin bütçesi ve bu bütçeye gelir olarak yazılan bütün kalemler olarak ifade edilebilir. Sosyal politikanın yürütücüsü temel olarak devlettir. Bu

anlamda sosyal politikanın ana finansman kaynağı devlet bütçesidir. Devlet bütçesinin gelir kalemleri, sosyal politikanın finansmanındaki unsurlar olarak belirtilebilir. Devlet bütçesinin zenginliği, sosyal politikanın da finansman kaynaklarının zenginliğini ifade ettiği için, sosyal politikaların gelişmişlik düzeyi ile devlet bütçesinin zenginliği arasında yakın bir ilişki söz konusudur (Altan, 2011: 25).

Devlet bütçesinin en önemli gelir kaynağı, halktan toplanan vergilerdir. Bu çerçevede ülke insanının geliri veya serveti oranında, ülkedeki sosyal politikaları finanse ettiği söylenebilir. Buna ek olarak, işçi ve işverenlerden alınan sigorta katkıları ile bizzat devletin sigorta fonlarına yaptığı katkı, sosyal politikanın finansman kaynağıdır. Yerel yönetimlerin bütçeleri, parasal nitelikli tüm yaptırımlar, belirli amaca yönelik düzenlenmiş tüm vergiler, harçlar, şans oyunlarının gelirlerinden özel olarak ayrılan paylar, bağışlar ve uluslararası kuruluşlardan alınan yardımlar sosyal politikanın finansman kaynaklarıdır.

Sosyal politikanın finansman kaynakları ve bu kaynakların büyüklüğü ile devlet bütçesinden sosyal nitelikli harcamalara ayrılan pay, devletin sosyal niteliğini belirleyen oldukça önemli bir unsurdur (Koray, 2008: 100). *Sosyal harcamaların, gayrisafi yurt içi hâsıla içerisindeki payı ölçütü, sosyal politikaların gelişmişlik düzeyini yansıtan önemli bir göstergedir.* Ayrıca bu oran, ülkenin yaşam kalitesi hakkında da fikir vermektedir. Refah devleti tanımı içerisinde değerlendirilecek ülkeler için bu oran oldukça yüksektir. Örneğin, 2019 yılı itibarıyla Fransa %31 ile sosyal harcamaların gayri safi yurt içi hasılaya oranının en yüksek olduğu OECD ülkesidir. Norveç ve Danimarka'da bu oran sırasıyla %25,3 ve %28,3'tür. Norveç 2020 yılı insani gelişmişlik endeksinde ilk sırada yer almaktadır. Bu ülkelerde sosyal politikanın finansmanı genellikle devlet tarafından yapılmaktadır. Bu nedenle devlet tarafından yapılan sosyal harcamaların gayrisafi yurt içi hâsıla içerisindeki payı oldukça yüksektir. Amerika Birleşik Devletleri'nde sosyal harcamaların gayri safi yurt içi hasılaya oranı %18,7 olmakla beraber, ülkenin insani gelişmişlik endeksindeki yeri 17.'liktir. Amerika Birleşik Devletleri'nde, sosyal harcamalardan pay alan kesimlerin ve özel fonların sosyal harcamalara katkısı yüksek olduğu için gayrisafi yurt içi hâsıla içerisinde devlet tarafından yapılan sosyal harcamaların payı düşükse de ülkenin insani gelişmişlik endeksindeki sıralaması yüksektir. Türkiye'de ise bu oran %12,5'dir. Ekonomik Kalkınma ve İş Birliği Örgütü (OECD) üyesi ülkelerin ortalaması olan %20'nin altında olan bu oran, sosyal harcamaların yeterli büyüklüğe ulaşmadığını göstermektedir. Bu yorumu destekler bir diğer göstergede Türkiye'nin insani gelişmişlik endeksinde 54. sırada yer almasıdır (OECD İstatistikleri ve İnsani Gelişme Raporu 2020'den elde edilen oranlardır. (<https://www.oecd.org/social/expenditure.htm#:~:text=On%20average%20public%20social%20spending,private%20spending%20for%20social%20purposes.,http://hdr.undp.org/en/composite/HDI>))

İNTERNET

İnsani gelişmişlik endeksi ve insani gelişme raporu ile ilgili daha fazla bilgi edinmek, insani gelişme endeksinin geçmiş raporlarını edinmek ve insani gelişmişlik endeksinin hangi kriterlere dayalı olduğunu öğrenmek için Birleşmiş Milletler Gelişme Programı'nın İnternet adresinden (<http://hdr.undp.org/en/data>) yararlanabilirsiniz.

Sosyal politikanın finansman kaynakları ülkelerin refah sistemleri çerçevesinde değişiklik gösterebilmektedir. Bazı ülkelerde sosyal harcamaların önemli bir bölümü devlet tarafından yapılırken, bazı ülkelerde özel kesimin payı ve bizzat sosyal hizmetlerden yararlananların katılımı söz konusu olabilmektedir.

SOSYAL POLİTİKANIN ÖNEMİ

Sosyal politikanın önemi, başlı başına toplumun refahını hedef alması ile ilgilidir. Ancak bununla beraber, sosyal politikanın kapsamındaki kişilerin sayısal çokluğu ve niteliği, sosyal politikanın hedeflerinin aynı zamanda devletin hedefleri ile paralellik göstermesi, özellikle sosyal politikaların gelişmişlik düzeyinin o ülkenin ekonomik gelişmesini, refahını yansıtmaması ve sosyal devlet olmanın göstergesi niteliğini taşıması açısından sosyal politikanın önemi ortaya çıkmaktadır. Bu anlamda sosyal politikanın önemi üç başlıkta açıklanabilir.

Sosyal Politikalara Konu Olan Kesimlerin Sayısal Çokluğu

Sosyal politikanın kişi bakımından kapsamındaki bağımlı çalışanlar, ülkelerin nüfusu içerisinde önemli bir paya ulaşmışlardır. Günümüzün dünyasında bu pay, genel oy hakkının sağlanmış olması ve demokratik yönetim biçimlerinin benimsenmesi dolayısıyla oldukça önemli hâle gelmiştir. Genel oy hakkının sağlanması ile işçiler siyasal örgütlenme imkânını bulmuşlar ve devletin toplumsal bir anlam kazanması için çaba sarfetmişlerdir (Talas, 1990: 24). Demokrasi ile işçi sınıfı ve bugünkü anlamıyla bağımlı çalışanlar arasında böyle bir ilişki söz konusudur. İşçi sınıfının önderliğini üstlenen siyasal örgütler, siyasal yelpazede bir alternatif olarak bulunma lüksüne, bu sınıfın sayısal çokluğu dolayısıyla sahip olabilmektedir. Ayrıca bu mevcudiyet, sosyal politikaların belirlenmesinde ve uygulanmasında diğer siyasal partileri de zorlayıcı bir etki yaratmaktadır.

Sosyal politikanın kişi bakımından kapsamını oluşturan bağımlı çalışanların sayısal çoklukları hakkında istatistiki bilgiler bize daha net bir çerçeve çizebilecektir. Endüstrileşmiş ülkelerde bağımlı çalışanların toplam nüfus içerisindeki oranları oldukça yüksektir. Bağımlı çalışanların sayısının ülke nüfusu içerisinde yüksek olması, sosyal politikaların yararlanıcılarının sayısının artmasını ve bir baskı grubu oluşturarak taleplerine erişmelerini kolaylaştırıcı bir etki yaratmaktadır.

Bağımlı çalışanlar, sosyal politikanın kişi bakımından kapsamındaki sadece bir kesimdir. Ekonomik yönden güçsüz kesimler, özel olarak korunması gerekenler ve bu kişilerin aileleri birlikte düşünüldüğünde sosyal politikanın kapsamındaki kişilerin sayısal çokluğu daha üst seviyelere yükselmektedir.

Sosyal Politikalara Konu Olan Kesimlerin Niteliği

Sosyal politika sadece kapsamındaki kişilerin sayısal çokluğu ile değil, bu kişilerin nitelikleri ile de önem kazanmaktadır. Sosyal politikalara konu olan kesimlerin nitelikleri, eğer sosyal politikalar yeterince uygulanmazsa, sağlıklı bir toplum yapısının ortaya çıkmasını engelleyebilir. Örneğin, sosyal politikanın konu bakımından kapsamındaki işsizlik sorunu çözülmeden, ekonomik anlamda dinamik bir yapıya erişmek mümkün olmadığı gibi, sosyal anlamda huzursuzlukların engellenmesi de söz konusu değildir. Ayrıca işsiz birey topluma olan güvenini kaybedecek ve toplumun düzenini bozacak davranışlara yönelebilecektir. Geçmişte yaşanan büyük toplumsal çalkantıların, sosyal sorunların odağındaki toplum kesimlerinin hareketleriyle ortaya çıktığı bilinmektedir. Ayrıca yoksulluk sorunu sadece yoksullukla yüz yüze kalmış bireyin sorunu olamayacağı gibi, birey eğer sosyal politikaların koruması altında değilse, başka bazı sosyal sorunların ortaya çıkmasına neden olabilecektir.

Ülkenin önemli zenginlik kaynağı olan insanın korunmasına yönelik önlemler alınması, sağlıklı bir toplum yapısının oluşturulması bakımından önemlidir. Des-

Sosyal politika, kişi bakımından kapsamında bulunan kesimlerin sayısal çokluğu ve demokratik rejimlerin genel oy hakkı prensibine dayanması sebebiyle önem kazanmaktadır.

Sosyal politika, kişi bakımından kapsamında bulunan kişilerin nitelikleri dolayısıyla ayrıca bir öneme sahiptir. Sosyal politika sağlıklı bir toplum yapısına kavuşmak bakımından önemlidir.

teğ ve korunmaya ihtiyaç duyan kesimler başta olmak üzere, toplumun tamamına yönelik olarak verilecek daha iyi sağlık, eğitim, beslenme, barınma, korunma, ücret, istihdam, yoksulluk ve işsizlikle mücadele ve benzeri alanlardaki hizmetler, bireylerin refah seviyesini yükseltecek, yurttaşlık bağlarını güçlendirecek, hak arama bilincini artıracak, devletin fonksiyonları üzerinde baskı grubu hâline getirecek ve en önemlisi daha iyi ve daha güvenli ortamlarda yaşamasını sağlayacaktır.

Sosyal Politikaların Sosyal Devlet İlkesinin Bir Göstergesi Olması

Sosyal politikaların gelişmişlik düzeyi, sosyal devlet ilkesi ile yakından ilgilidir. Bir ülkede sosyal politikaların çeşitliliği ve düzeyi, o ülkenin sosyal devlet ilkesi ile olan ilişkisini ifade etmektedir. Devlet sosyal politika alanındaki yükümlülüklerini yerine getirebildiği ve sosyal politika uygulamalarının başarı düzeyini yükseltip ülkenin refahını arttırabildiği ölçüde sosyal devlet niteliğini kazanabilecektir.

Sosyal politika, sosyal devlet ilkesinin gerçekleştirildiğinin bir göstergesi olması bakımından önemlidir.

Sosyal politikanın kişi bakımından kapsamındaki kesimlerin korunma düzeyi, sosyal hizmetlere ulaşması ve elde ettikleri sosyal hizmetlerin kalitesi, devletin sosyal niteliğini göstermektedir. Sosyal devlet olmanın gerekliliği ise sosyal politikanın kapsamına giren kesimlerin önemli bir niteliğe sahip olması ve ekonomi politikalarının yıpratıcı etkilerinin önüne geçilmesi açısından önemlidir. Bu doğrultuda birçok ülkenin anayasasında sosyal devlet ilkesine yer verilmekte ve bu amaca ulaşma isteği beyan edilmektedir.

Sosyal politika bilimine önem kazandıran bu özellikler, sosyal politikaların hedeflerinin sadece duygusal, insancıl ya da ahlaki değil, somut ve akılcı gerekçelere dayalı olduğunu göstermektedir (Altan, 2009: 15). Sosyal politika bu anlamı ile sadece hümaniter nedenlerle değil, akılcı ve somut nedenlerle yürütülmesi gereken politikalar bütünüdür.

SOSYAL POLİTİKA İLE DİĞER SOSYAL BİLİMLER ARASINDAKİ SINIRLAR

Sosyal politikanın bir bilim dalı olarak temelleri, diğer sosyal bilimler kadar eski değildir. Sosyal politika, bilim dalı olarak değerlendirilmeden önce, diğer sosyal bilim dalları kapsamında irdelenmiştir (Altan, 2011: 27). Ancak sosyal politikanın bilim dalı olarak diğer sosyal bilim dallarından temel farkı, toplumsal refahı konu edinmesidir. Bu yönüyle farklılaşan sosyal politika, analizlerinde kullandığı yöntemler ve diğer sosyal bilim dalları ile olan yakın ilişkisi sebebiyle de disiplinler- arası bir yaklaşıma sahiptir.

SIRA SİZDE

3

Sosyal politika ile diğer sosyal bilim dalları arasındaki temel farklılık hangi noktaya dayanmaktadır?

Sosyal politika süreç içerisinde konuları belirlenen, hedefleri oluşan, finansman kaynakları geliştirilen, kendine has araçlara sahip ve uluslararası niteliğe kavuşan bağımsız bir bilim dalı hâline gelmiştir (Altan, 2011: 27). Sosyal politika, sosyal bir bilim ve kamusal niteliğe sahip olması gibi nedenlerle diğer sosyal bilim dalları ile kesişen özelliklere sahiptir. Temel farklılığından ayrı olarak bu benzerlikler ile sınırlar, ayrı başlıklar hâlinde incelenerek açıklanmaya çalışılacaktır. Sosyal politikanın diğer sosyal bilimlerle ilişkisinde incelenen bilim dalları, sosyal politikaya yakın olan tüm bilim dalları değildir. Ancak bu kitabın konusu itibarıyla en yakın ilişkiye sahip olduğu düşünülen bilim dalları seçilerek incelenmiştir.

Sosyal Politika ve Ekonomi

İnsan gereksinimlerinin sonsuz ancak bu gereksinimleri karşılayacak kaynakların sınırlı olması kavramı, ekonomi biliminin temel konusunu oluşturmaktadır. Ekonomi bilimi, ekonomik nitelikli olaylar ve bunların etkileşimi konusu üzerinde çalışmaktadır. Sosyal bir bilim olması dolayısıyla ekonomi bilimi de insan odaklıdır. Ancak ekonomi insan davranışlarının ekonomik yönü ile ilgilenir ve insanın davranışları sadece ekonomik yönü ile ekonomi biliminin konusu içerisinde değildir. Ekonomi bilimi bu özelliği ile amacı toplumların refahı ve bu refahın yükseltilmesi olan sosyal politikadan ayrılır (Altan, 2011: 28).

Ekonomi bilimi ile sosyal politika arasındaki bir diğer önemli fark, ekonominin işleyişinden kaynaklanan bazı sorunlar, ekonomi biliminin ilgi alanını oluşturmazken, sosyal politika ekonominin işleyişinden kaynaklanan sorunların odağındadır. Ekonominin iyi işleyip işlemediği, ekonomi bilimi açısından gayrisafi yurt içi hasıla ile ölçülebilirken, sosyal politikaların gelişmişlik düzeyi hakkında gayrisafi yurt içi hasıla tek başına bir anlam ifade etmemektedir. Gayrisafi yurt içi hasılanın artırılması ekonomi biliminin hedefiyken, transfer ödemelerinin ve sosyal harcamaların artış göstermesi ve artan gayrisafi yurt içi hasılanın toplum kesimleri içerisindeki bölüşümü sosyal politikanın konusunu oluşturmaktadır.

Ekonomi biliminin bir alt dalı olarak çalışma ekonomisi, üretim faktörü olarak insanı ele alarak işgücü piyasasında istihdam ve ücret konularını incelemektedir. İşgücü piyasalarının yapıları, işsizlik ve nedenleri çalışma ekonomisinin konularını oluşturmaktadır. İşsizlik sorununa ilişkin oluşturulacak özellikle kamusal nitelikli politikalar ise sosyal politikanın ilgi alanındadır. Çalışma ekonomisi işsizliğin nedenleri ve oluşumunu incelerken sosyal politika işsizlik sorununun toplum kesimleri üzerindeki etkilerini ve bu etkileri önlemeye yönelik politikaların yine çalışma ekonomisi ile etkileşimli bir biçimde oluşturulmasını konu edinir.

Sosyal Politika ve Sosyoloji

Geçmişte üniversitelerin örgütlenmesi içinde sosyal politikanın sosyoloji bölümü ile birlikte aynı bölüm içerisinde örgütlendiği görülmüştür. Bazı görüşlere göre de sosyal politika sosyolojinin alt dalı olarak ifade edilmektedir (Alcock ve diğerleri, 2003: 11). “Sosyoloji en geniş anlamıyla insan davranış ve ilişkilerini ele alan bilim dalıdır” (Tezcan, 1995: 1). Sosyal kesimler arasındaki ilişkileri ve bu ilişkilerin nasıl kurulup geliştiğini incelemektedir. Sosyal kesimler arasındaki ilişki sosyal politikanın ortaya çıkışı noktasında oldukça önemlidir. Güç ilişkileri yaklaşımı çerçevesinde işçi - işveren ilişkilerinde sosyal politikanın doğuşundaki mücadele gerçekleşmeseydi, sosyal politikanın bilimsel temellerinin atılması söz konusu olmayabilirdi. Bu çerçevede sosyal kesimler ve aralarındaki ilişki, sosyal politikanın önemli bir ayağını oluşturmaktadır. Ancak sosyal politika ve sosyoloji arasındaki temel farklılık, sosyal politikanın bu ilişkileri düzenleyici fonksiyonları üretici politikalar ortaya koyabilmesi ve bu yolla toplumsal refahın ve barışın sağlanmasına çabalamasıdır.

Sosyal Politika ve Hukuk

Hukuk, toplumda yaşayan insanlar arasındaki ilişkileri düzenleyen, uyulması zorunlu kurallar bütünü olarak ifade edilmektedir. Sosyal politika ile hukuk arasındaki ilişki ise sosyal politikanın en önemli aracı olarak hukuki düzenlemelerin kabul edilmesi ve bu aracın, hukuk sistemi tarafından üretilmesidir.

Sosyal politika ile hukuk arasındaki ilişki, “dün sosyal politikanın bir konusu olan sosyal sorunun, bugün hukuki düzen çerçevesinde bazı kanunlar içerisinde yer bulmuş ve bazı normlara bağlanmış bir konu olması” şeklinde ifade edilmektedir (Talas, 1990: 11). Hukuk ile sosyal politika arasındaki bu iş birliği, sosyal politikanın tanımından da güç almaktadır. Hatırlanacağı üzere sosyal politikanın hedeflerinden birisi de ortaya koyduğu politika ve uygulamalarla mevcut hukuki düzenin devamını sağlamaktır.

Sosyal Politika ve İnsan Kaynakları Yönetimi

“İnsan kaynakları yönetiminin temel amacı, insan kaynaklarının diğer kaynaklarla birlikte nasıl sağlanacağına, nasıl istihdam edileceğine ve nasıl yönlendirileceğine ilişkin bir çerçeve sunmaktır” (Bilgin ve diğerleri, 2007: 6). Bu amaç, işgücü piyasasından nitelikli işçi sağlanması, istihdam şartlarının işletmenin yararına olarak nasıl geliştirilebileceğini ve işletmedeki personelin nasıl motive edileceğini düzenlemeyi gerektirmektedir. Sosyal politika ise insan kaynaklarının amaçlarının yöneldiği işgücü piyasası ve hukuki mevzuatın çerçevesinin çizilmesinde ortaya çıkmaktadır. Bu anlamda sosyal politika ile insan kaynakları yönetiminin hedefleri çelişir görüntüdedir. Bu çerçevede insan kaynaklarının insan unsuruna yaklaşımı ile sosyal politikanın yaklaşımı oldukça farklıdır. Sosyal politika daha hümanist bir karakter taşıırken, insan kaynakları yönetimi, konulara daha teknik bir rasyonellikle yaklaşmaktadır (Altan, 2011: 34).

SOSYAL POLİTİKANIN ARAÇLARI

Fransız İhtilali ve Sanayi Devrimi sonrasında ortaya çıkan klasik demokrasi ve iktisadi liberalizm anlayışı, barışın ve adaletin sağlanmasında yeterli olamamıştır. İktisadi liberalizmin ticari kapitalizme dönüşmesi memnuniyetsizliği daha da derinleştirmiş, sömürü artmış, ücretler düşmüş, çalışma koşulları kötüleşmiş, çalışma süreleri uzamış, aile birliği bozulmuş, yoksulluk ile kadın ve çocuk emeğinin istismarı artmıştır. Bunun sonucu, çalışma barışı ve gelir dağılımı bozulmuş, toplumsal huzursuzluklar artmıştır.

Ulus devletler, artan çatışma ve sürtüşmelerin azaltılabilmesi, barışın ve adaletin kurulabilmesi, sömürünün ve istismarın önüne geçilebilmesi ve nihayet gelir dağılımında adaletin sağlanabilmesi için ekonomik ve sosyal hayata müdahale etmeye başlamışlardır. Bu müdahaleler, bazen yasal, bazen kurumsal, bazen politika düzenlemeleri ile bazen de hepsinin birlikte uygulandığı yöntemlerle olmuştur. Bu müdahale yöntemleri, sosyal politika disiplininin ve araçlarının ortaya çıkışını sağlamıştır. Ulusal düzeyde geliştirilen yöntemler ve araçlar, ulusal sosyal politika araçlarını oluşturmaktadır.

Ulus devletler, ekonomik ve sosyal hayata müdahalede bazen isteksiz davranabilmekte, bazen de yaşanan ekonomik ve sosyal sorunların büyüklüğüne bağlı olarak, tek başlarına bu sorunları çözme gücüne sahip olamamaktadırlar. Ülkeler arasında, 19. yüzyıldan itibaren artan ekonomik ve sosyal ilişkiler, yaşanan sorunların, ilişki içerisinde olunan diğer ülkelere yansımalarına neden olmuş ve bir ülkede bozulan sosyal barış ve adaletin diğer ülkeleri tehdit etmesine yol açmıştır. Ayrıca, Sanayi Devrimi’nin hemen sonrasında, artan sorunların çözümüne yönelik olarak düşünce alanında gelişmeler yaşanmaya başlamış ve kapitalist anlayış ağır eleştirilere uğramıştır. Devletleri ve izledikleri sistemleri tehdit eden bu gelişmeler karşısında, sistemi kurtaracak çözüm ve politika arayışlarına gidilmiş ve ilk uluslararası işbirlikleri gerçekleştirilmiş ve uluslararası sosyal politika araçları ortaya çıkmıştır.

Ulusal ve uluslararası sosyal politika araçları özellikle 20.yüzyılda yaşanan değişime bağlı olarak toplum hayatında giderek önem kazanmış ve sosyal politikanın teorik amaçları olan, barışın ve adaletin toplum hayatına uygulanabilmesi için vazgeçilmez araçlar hâline gelmiştir.

Ulusal Araçlar

Sosyal politikanın teorik amaçları içerisinde, devleti ve hukuk sistemini sürdürme amacı öne çıkmaktadır. Ulus devletler, bu amaca ulaşabilmek için, toplumun eğitimi, sağlığı, güvenliği, beslenmesi, barınması ve istihdamı ile ilgili sorunları ortadan kaldırmaya ve azaltmaya yönelik tedbir almak durumundadır. Bu yapılabildiği takdirde sosyal barış, sosyal adalet ve toplumun dengeli kalkınması sağlanmış ve farklılıklar, tezatlar ve çatışmalar en aza indirilmiş olur. Böylece devletin ve hukuk düzeninin devamlılığı sağlanmış olur. Sanayi Devrimi sonrasında, kapitalist sistemin yol açtığı toplumsal sorunları aşabilmek için ulus devletler birtakım yasal, politik ve hukuki düzenlemeler yapmıştır. Ekonomik ve toplumsal gelişmeye bağlı olarak ilerleyen dönemlerde, ulus devletlerde, klasik demokrasinin yerini ekonomik demokrasi almıştır. Bunun sonucu olarak, toplumların sosyal sorunlarını aşabilmek için kamunun aldığı tedbirler yanında, toplumların kendilerinin ürettiği sendikalar, kooperatifler, vakıflar ve dernekler gibi sivil toplum kurumlarının da öne çıktığı görülmüştür. Birinci grupta yer alan araçlar, *Kamu Müdahalesi* aracını, ikinci grupta yer alan araçlar ise *Kollektif Kendi Kendine Yardım* araçlarını oluşturmuştur (Tuna ve Yalçıntaş, 1997: 195).

Kamu Müdahalesi Araçları

Kamu müdahalesi, devlet gücü ile ekonomik ve/veya sosyal bir gelişmenin ortaya çıkardığı sorunların giderilmesi demektir. Kamu müdahalesi, sanayi kapitalizminin neden olduğu, bozulan işçi işveren ilişkilerinin devlet eli ile düzenlenmesine yönelik yasal düzenlemeleri, kamunun kurduğu kurumları ve yaptığı politikaları kapsamıştır. Ancak zaman içerisinde kamu müdahalesi araçlarında önemli ölçüde değişim yaşanmıştır. Devlet anlayışında yaşanan değişim, siyasal partiler arasında yaşanan rekabet, devletin (kamu sektörünün) büyümesi, piyasa başarısızlıklarına kamunun müdahale etmesi gerektiği düşüncesi, katılımcı demokrasi anlayışının benimsenmesi, bölgeler arasındaki gelişmişlik farkları, korunmaya muhtaç kesimlerin (dezavantajlı gruplar) büyümesi, hümaniter, kültürel ve dinî nedenler, kamu müdahalesindeki değişimin temel nedenleridir.

Yasal Düzenlemeler (Mevzuat)

Kamunun sosyal sorunları gidermede kullandığı en önemli araç, yasal düzenlemelerdir. Başlangıçta sadece işçileri ve işverenleri kapsayan yasal düzenlemeler, günümüzde bütün toplum kesimlerini hatta yabancıları da kapsar hâle gelmiştir. Aynı şekilde, başlangıçta çalışma hayatının temel sorunlarını kapsayan yasal düzenlemeler, günümüzde ayrımcılık, sosyal dışlanma, çevre ve yoksulluk gibi toplumun korunmaya muhtaç kesimlerinin tamamını kapsamına almıştır. Yasal düzenlemeler hiyerarşisi içerisinde yer alan düzenlemeler, başta anayasa olmak üzere, kanun, tüzük, yönetmelik, yönerge ve yargı kararlarını kapsamaktadır. Gücü ve meşruiyeti yasalara dayanan kamu müdahalesinin sınırlarını da yasalar belirler.

Yasal düzenlemeler şeklinde ortaya çıkan kamu müdahalesinin en tepesinde “Anayasa” yer almaktadır. Türkiye’de sosyal politika alanına giren sorunlar ve bu sorunlara yönelik tedbirler, 1982 Anayasası’nın üçüncü bölümünde, 41 ila 65.nci

maddeleri arasında düzenlenmiştir. Ailenin korunması, eğitim ve öğrenim hakkı, çalışma ve sözleşme hürriyeti, sendika kurma hakkı, toplu pazarlık hakkı, grev hakkı, ücret adaletinin sağlanması, sağlık, çevre, konut ve sosyal güvenlik gibi alanlar, temel sosyal politika alanları olarak kabul edilmiş ve devlete görev ve sorumluluklar yüklenmiştir. Bu özellikleri ile Anayasa, en önemli kamu müdahalesi aracıdır.

Kamu müdahalesinin diğer önemli araçları olan kanunlar, tüzükler, yönetmelikler, yönergeler ve yargı kararları, yasal düzenlemeler hiyerarşisi içerisinde, Anayasa ile verilen ve güvence altına alınan hakların nasıl kullanılacağını ve sınırlarını belirler.

Türkiye’de sosyal politikanın temel yasal düzenlemeleri içerisinde, 4857 sayılı İş Kanunu ilk sırada yer almaktadır. İlk olarak 1936 yılında düzenlenen ve en son şeklini 2003 yılında alan İş Kanunu, çalışma hakkı ve sözleşme hürriyeti yanında ücreti, kıdem tazminatını, işçinin haklarını, borçlarını ve korunmasını düzenleyen bir kanun olarak en önemli sosyal politika aracıdır. Diğer önemli kanunlar arasında, Sendikalar, Toplu Sözleşme Grev ve Lokavt ve Sosyal Güvenlik Kurumu Kanunları yanında, temel eğitimi, sağlığı, çevreyi ve yoksullukla mücadeleyi amaçlayan kanunlar yer almaktadır.

Anayasa ve kanunlardan sonra gelen tüzükler ve yönetmelikler ise kanunların uygulamasını gösteren hukuki metinler olarak, sosyal politika açısından önem taşırlar. Asgari ücretin belirlenmesi, işçi sağlığı ve güvenliği, fazla çalışma ve iş süreleri gibi tüzükler ve yönetmelikler bunların en önemlileridir.

Kamusal Politikalar

Sosyal politikanın kapsamına giren toplum kesimlerinin korunması, anlık tepkilerle ve ekonomik, sosyal ve hukuki altyapısı olmayan yasal düzenlemelerle yapılamaz. Bütün bu risk alanları ile ilgili olarak devlet, kısa, orta ve uzun vadeli politikalar üretmek zorundadır. Devletin sosyal politikalar alanında ürettiği yasal ve kurumsal düzenlemelerin dayanağı, bu politikalarlardır. Türkiye’de çalışma hayatı, sağlık, eğitim, yoksullukla mücadele, sosyal güvenlik, vergi, istihdam ve işsizlikle mücadeleye ilişkin yasal ve kurumsal düzenlemeler, önemli birer kamu müdahalesi aracı olarak, izlenen kamusal politikaları yansıtmaktadır. 1961 Anayasası’ndan itibaren planlı kalkınma anlayışını benimseyen Türkiye’de, sayılan kamusal politikaların kaynağı, kalkınma planlarıdır. Kalkınma planı, ait olduğu döneme ilişkin izlenilecek kamusal politikaların genel çerçevesini belirler.

Kamusal Kurumlar

Kamu müdahalesinin en önemli araçlarından biri de kamusal kurumlardır. Gerek yasal düzenlemeleri gerekse de kamusal politikaları uygulayacak ve denetleyecek kamusal kurumlara ihtiyaç vardır. Eğitim, sağlık, sosyal güvenlik, ücret, istihdam, sosyal yardımlar gibi alanlarda çıkartılan yasal düzenlemeler ve başta 5 yıllık planlar olmak üzere ilgili alanlardaki kamusal politikalar, oluşturulan kamusal kurumlar eliyle uygulanır. Bunların bir kısmı doğrudan sosyal politika kurumudur. Bir kısmı ise kuruluş amacı sosyal politika olmamasına rağmen, bazı alanlarda verdiği hizmetler sosyal politikayı ilgilendirdiği için, dolaylı sosyal politika kurumudur.

Türkiye’de, Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı, Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı, Milli Eğitim ve Sağlık Bakanlıkları doğrudan sosyal politika bakanlıklarıdır. Milli Savunma ve İçişleri gibi bakanlıklar, verdikleri savunma ve güvenlik hizmetleri ile halkın güven duygusunu yükselttikleri için dolaylı sosyal politika bakanlıklarıdır.

rıdır. Ayrıca, Sosyal Güvenlik Kurumu Başkanlığı, Türkiye İş Kurumu (İŞKUR) ve Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Genel Müdürlüğü gibi kurumlar da doğrudan sosyal politika kurumu olarak önemli birer kamu müdahalesi araçlarıdır.

Kollektif Kendi Kendine Yardım Araçları

Sanayi Devrimi sonrasında yaşanan sosyal sorunlardaki artış ile birlikte bozulan sosyal barış ve adaleti sağlamak üzere devletlerin gösterdiği çabaların yetmemesi, hükümetlerin politika üretmek noktasındaki gönülsüz davranışları, toplumsal kesimlerin kendi sorunlarını çözmek üzere harekete geçmelerine neden olmuştur. Aynı zamanda şehirlerde artan nüfusa bağlı olarak artan duyarlılık, ücretli sayısında görülen artışlar, kapitalist uygulamaların ortaya çıkardığı olumsuz gelişmelere tepki olarak doğan düşünce akımlarının hız kazanması ve katılımcı demokrasi anlayışına geçiş, kolektif kendi kendine yardım araçlarının, önemli birer araç hâline gelmesine neden olmuştur. Bu araçların en önemlileri “sendikalar” ve diğer kolektif kendi kendine yardım araçları olarak *kooperatifler*, *vakıflar* ve *dernekler*dir.

Sendikalar

Kollektif kendi kendine yardım araçlarının en önemlisi sendikalarlardır. Çok önemli bir sivil toplum kuruluşu olan sendikalar, aynı zamanda bir mesleki dayanışma örgütüdür. Çalışma hayatının demokratikleşmesinde ve sosyal politika alanına ilişkin ilk koruyucu düzenlemelerin yapılmasında, sendikaların etkisi diğer unsurlardan daha fazladır. Sanayi Devrimi sonrası yaşanan sömürü ve istismara karşı ilk tepkileri gösteren toplum kesimi, işçiler olmuştur. İşçiler, mücadelelerini daha etkin bir şekilde yerine getirebilmek için günümüzün modern sendikaların kaynağını oluşturan işçi birlikleri ve koalisyonlarını oluşturmuşlardır (İzveren, 1970: 37). Hatta sonraki yıllarda işçiler, diğer ülkelerin işçileri ve onların kurdukları dayanışma örgütleri ile kurdukları ilişkilerle ilk uluslararası dayanışmanın örneklerini de vermişlerdir. Günümüzde işçiler yanında kamu görevlileri ve işverenler de sendikal örgütler kurmak suretiyle, üyelerinin ekonomik ve sosyal durumlarını koruma ve geliştirme çabası içerisinde.

Ancak sendikaların, üyelerinin ekonomik ve sosyal durumlarını koruma ve geliştirme doğrultusunda etkili olabilmeleri için, sendikal hak ve özgürlüklerin tanınmış ve güvence altına alınmış olması gerekir. Başlangıçta işçilere verilen ancak ilerleyen dönemlerde kamu görevlilerinin ve işverenlerin de kavuştuğu sendikal hak ve özgürlüklerin, demokratik toplumlarda bir sosyal politika aracı olarak anlam taşıması ancak bu hakların ülkelerin anayasaları ile güvence altına alınması ile mümkün olur.

Sendikal hak ve özgürlüklerin güvence altına alınması, çalışanların önceden izin almaksızın serbestçe sendika kurabilmesi, kurulmuş sendikalar üye olması/olmaması ve üyelikten ayrılma hakkının tanınması ile mümkündür. Bireysel özgürlükler olarak kabul edilen bu özgürlüklere ek olarak, toplu pazarlık, toplu sözleşme yapma, üst kuruluşlar kurma ve uluslararası benzer kuruluşlara katılma ve ilişki kurma hakkının da tanınmasını kapsayan kolektif özgürlükler, sendikal hak ve özgürlüklerin ikinci önemli ayağını oluşturmaktadır.

Sendikal hak ve özgürlükler hakkında daha fazla bilgi için “Dünyada ve Türkiye’de Sendikacılık” (Adnan Mahiroğulları, Bursa: Ekin Basım Yay. 2011) adlı eserden yararlanabilirsiniz.

Türkiye’de ilk defa 1961 Anayasası ile kazanılan sendikal özgürlükler zaman zaman kesintiye uğramış ise de 1982 Anayasası’nda da varlığını sürdürmektedir. Türkiye’nin Batı ülkeleri ile ilişkileri geliştikçe ve uluslararası organizasyonlara katılımı arttıkça, sendikal hak ve özgürlükler gelişmiş ve çalışanların önemli bir kısmı sendikal hak ve özgürlüklerden yararlanmaya başlamıştır. Batı ülkelerinden farklı olarak ülkemizde, hâlâ tarım kesimindeki yoğun istihdam, kayıt dışı ekonomi ve kayıt dışı istihdamın büyüklüğü ve küçük ölçekli işletmelerin yaygın oluşu sendikaların ve sendikalaşmanın önündeki en önemli engellerdir. Günümüzde, küresel gelişmelere ve sendika karşıtı düşüncelerin yükselmesine bağlı olarak sendikalar, güç kaybetmekte ise de diğer sosyal sorunlarla ilgili geliştirdikleri politikalarla güçlerini korumaya devam etmektedirler.

Diğer Kolektif Kendi Kendine Yardım Araçları

Toplumun değişik kesimlerinin, kendi ekonomik ve sosyal durumlarını korumak ve geliştirmek amacıyla oluşturdukları örgütler, diğer kolektif kendi kendine yardım araçlarıdır. Kâr amacı gütmeksizin, gönüllülük esasında ve yardım amaçlı olarak faaliyet gösteren kooperatifler, vakıflar ve dernekler bu araçların en önemlileridir.

Yapı, üretim, tüketim ve emek kooperatifleri, mensuplarının küçük tasarruflarını, çabalarını ve emeklerinin karşılığı olarak elde ettikleri ürünlerinin ya da kazançlarının en iyi şekilde değerlendirilmesi amacı ile oluşturulan örgütler olarak kolektif kendi kendine yardımın en önemli aracıdır. Toplumda özel olarak korunmaya muhtaç kesimlerin, doğal hayatın, çevrenin ve sosyal dışlanmaya en kolay uğrama ihtimali olan kesimlerin korunması amacı vakıfların varlık nedenidir. Varlık ve güç sahibi insanların varlıklarını ve güçlerini yardım amaçlı ve ebedi olarak tahsis etmesinden oluşan vakıflar, verdikleri burslar, yaptıkları aynı ve nakdi yardımlar ile tipik bir kolektif kendi kendine yardım aracıdır.

Toplumsal faydanın artırılması için oluşturulan derneklerin en temel amaçları, yardımlaşma ve dayanışmayı sağlamaktır. Temel insan haklarının en önemlilerinden biri olan dernek kurma hakkı ve özgürlüğü, toplumlarda ekonomik ve sosyal hayata ilişkin kararların, sadece siyasi otorite tarafından değil, dernekler aracılığı ile alınmasını sağlar. Bu durum sivil toplumun gücünü açıklar. Dernek kurma hakkı aynı zamanda, kişilerin kendilerini geliştirmeleri ve düşüncelerini rahatça açıklamaları anlamına gelir.

Kooperatifler, vakıflar ve dernekler sendikalarla birlikte katılımcılığın, demokrasinin ve sosyal devlet olmanın niteliğini belirler. Bu özellikleri ile bu kurumlar sosyal barışın ve sosyal adaletin sağlanmasında büyük önem taşır. Aynı zamanda toplumun dengeli kalkınması, yoksulluğun azaltılması ve kişiler ile toplum gruplarının devlet ve güçlü kesimler tarafından istismar edilmesini önlemede önemli roller oynarlar.

Uluslararası Araçlar

Sanayi Devrimi sonrasında, artan üretim ve gelişen teknolojiye bağlı olarak ülkeler arasındaki ticari ilişkiler gelişmiş, iç ve dış göçlerde önemli artışlar yaşanmış ve bunlara bağlı olarak, ülkelerin yaşadıkları ekonomik ve sosyal sorunlar, ilişki içerisinde olduğu diğer ülkelere de yansımıştır. Sanayi Devrimi ve ticari kapitalizmin neden olduğu, işçi sınıfının ve diğer toplum kesimlerinin ve hatta diğer ülkelerin de sömürü ve istismarını kapsayan toplumsal sorunlar daha da artırmıştır. Artan so-

runlar karşısında, işçilerin önderliğinde başlayan direniş hareketleri, uluslararası ilişkilerde ve düşünce alanında yaşanan gelişmelere bağlı olarak güç kazanmış ve direniş uluslararası bir boyut kazanmıştır.

Bozulan sosyal barışın sağlanmasında, ulusal sendikal hareketlerin uluslararası boyut kazanması ve uluslararası baskıyı artırması, kapitalist anlayışa karşı düşünce hareketlerinin güç kazanması, siyasal barışın sosyal adaletle desteklenmediği sürece kalıcı olamayacağı düşüncesinin öne çıkması ve uluslararası rekabetin eşitlenmesi düşüncesi, uluslararası sosyal politika araçlarının doğumunu ve gelişimini hazırlayan temel nedenlerdir (Altan, 2009: 97).

Uluslararası sosyal politika arayışlarına yönelik ilk adımlar, İngiltere’de *Robert Owen*’ın 1830-1840, Fransa’da *Daniel Le Grand*’ın 1840-1855 yılları arasındaki çabaları ile atılmıştır. Ancak ilk resmî girişimler, 1881 yılında İsviçre’de başlatılmıştır (Gülmez, 2000: 9). Bu girişimler, sosyal politika sorunlarının ve çözümlerinin uluslararasılaştırılması anlamında önemlidir (Alper ve Kaya, 1995: 10). Bu girişimlere rağmen uluslararası sosyal politika alanındaki asıl gelişmeler I. Dünya Savaşı sonrası döneme denk gelmektedir.

Uluslararası sosyal politika aracı olarak ilk akla gelen kurum, *Uluslararası Çalışma Örgütü* (ILO)’dür. ILO ile aynı yılda kurulan ve sonradan yerini *Birleşmiş Milletler*’e (UN) devreden Milletler Cemiyeti, *Avrupa Birliği* (AB), *İktisadi İş Birliği ve Gelişme Teşkilatı* (OECD), *Dünya Sağlık Örgütü* (WHO), *Birleşmiş Milletler Gıda ve Tarım Örgütü* (FAO) gibi ulus devletlerin oluşturduğu kurumlar da bu alanda önem taşımaktadır. İşçi sendikaları ve konfederasyonlarının kurduğu, Dünya Sendikalar Federasyonu ve Milletlerarası Hür İşçi Sendikaları Konfederasyonu, Üçüncü Yol, Yeşiller ve Feminist hareketler gibi sivil toplum hareketleri ve bölgesel ve uluslararası alanda faaliyet gösteren çok sayıdaki örgüt bu alandaki önemli araçlardır. Ülkeler arasında imzalanan ikili ve çok taraflı anlaşmalar da diğer uluslararası sosyal politika araçları kadar önemlidir.

Uluslararası Çalışma Örgütü (ILO)

Sosyal politikanın uluslararası araçlarının en önemlisi ILO’dur. I. Dünya Savaşı sonrasında imzalanan Versay Barış Antlaşması ile 1919 yılında kurulmuştur. Milletler Cemiyeti ile eş zamanlı olarak kurulan ILO’nun kuruluşunda, siyasi barışın ancak sosyal barış ve sosyal adaletin sağlanması ile kalıcı olacağı düşüncesi etkili olmuştur. Bu düşünce, Versay Barış Antlaşmasının girişinde yer bulmuştur. Milletler Cemiyeti’nin dağılması ile Birleşmiş Milletlerin bir uzmanlık kuruluşu olarak faaliyet gösteren ILO’nun, 1944 yılında yapılan Uluslararası Çalışma Konferansı’nda kabul edilen *Filedelfiya Bildirgesi* ile amaçlarını yeniden tanımlanmıştır. Özellikle çalışma hayatına ilişkin sorunlara çözüm bulunması ve ücretlilerin durumunu yakından etkileyen ekonomik sorunlarla uğraşılması benimsenmiştir. Bildirge’de ayrıca, emeğin ticari bir mal olmadığı, dernek kurma ve ifade özgürlüğünün ilerlemenin vazgeçilmez bir şartı olduğu, yoksulluğun herkesin refahını tehdit eden bir tehlike olduğu ve her ulusun sorunlarının sosyal diyalog içerisinde ve üçlü katılım yolu ile çözülmesi gerektiğine işaret edilmiştir.

ILO’nun hâlen 186 üyesi bulunmaktadır. Üçlü temsil anlayışı ile yönetilen ve bu özelliği ile tek olan ILO, bugüne kadar 189 Sözleşme ve 204 Tavsiye Kararı kabul etmiştir. Bu sözleşmelerden 8’i temel insan haklarını ilgilendiren sözleşmeler olarak özel bir öneme sahiptir. Bunlar, *29 Sayılı Zorla Çalıştırma Sözleşmesi*, *87 Sayılı Örgütlenme Özgürlüğü ve Örgütlenme Hakkının Korunması Sözleşmesi*, *98 Sayılı*

Örgütlenme Hakkı ve Toplu Pazarlık Sözleşmesi, 100 Sayılı Eşit Ücret Sözleşmesi, 105 Sayılı Zorla Çalıştırmanın Yasaklanması Sözleşmesi, 111 Sayılı Ayrımcılık (İstihdam ve Meslek) Sözleşmesi, 138 Sayılı Asgari Yaş Sözleşmesi ve 182 Sayılı Çocuk İşçiliğinin En Kötü Biçimleri Sözleşmesi'dir. ILO'nun yaptığı diğer sözleşmeler üzerinde ayrıca durulmayacaktır. Bu temel sözleşmeler bile, ILO'nun sosyal politika açısından taşıdığı önemi anlatmaya yetmektedir. ILO'nun kabul ettiği sözleşme ve tavsiye kararları, çalışma hayatına ilişkin olarak, üye ülkelerin tamamında, benzer sorunlar karşısında benzer uygulamalar yapılması amacını taşımaktadır. Diğer bir ifade ile amaç, standart oluşturmaktır.

SIRA SİZDE

Temel ILO Sözleşmelerinin ortak özellikleri nelerdir?

ILO'nun Uluslararası Çalışma Konferansı, Yönetim Kurulu ve Çalışma Bürosu olarak 3 temel organı bulunmaktadır. Ayrıca çok sayıda komisyon, komite ve merkez gibi alt organları vardır. Türkiye, 1932 yılında ILO'ya üye olmuş ve bugüne kadar 59 sözleşmeyi onaylamıştır. Türkiye'nin ILO'ya üye olması, çalışma hayatına ilişkin konulara Devlet'in yaklaşımını değiştirmeye yetmiştir. Bunun sonucu olarak, çalışma hayatının temel sözleşmelerine ek olarak, diğer sözleşmeleri de onaylama süreci hız kazanmıştır.

Diğer Araçlar

Uluslararası Sosyal Politikanın diğer önemli araçları arasında, ulus devletlerin oluşturduğu uluslararası ve bölgesel organizasyonlar önemli bir yere sahiptir. Bu örgütlerin başında, Birleşmiş Milletler Teşkilatı gelmektedir. I. Dünya Savaşı sonrasında kurulan Milletler Cemiyeti'nin dağılması üzerine, 1946 yılında kurulan Birleşmiş Milletler, kabul ettiği sözleşmeler ve diğer belgeler ile sosyal barış ve sosyal adaletin sağlanmasına önemli katkılar yapmaktadır. Bu belgelerden önemlisi, *İnsan Hakları Evrensel Bildirgesidir*. Ayrıca çocuk hakları, ırk ayrımcılığının kaldırılması, göçmen işçilerin sorunları gibi, önemli alanlarda kabul ettiği sözleşmeler evrensel barışın sağlanması için gerekli adımlardır.

İkinci önemli araç, Avrupa Birliği'dir. II. Dünya Savaşı'ndan sonra, yıkılan Avrupa'yı yeniden kurmak ve siyasal barışın, yanında kalıcı bir sosyal barışı gerçekleştirmek isteyen Avrupa ülkeleri, Roma Antlaşması ile Avrupa Ekonomik Topluluğu (AET)'nu kurmuştur. Kurulması sırasında, ekonomik endişelerin öne çıktığı topluluk, izleyen yıllarda ekonomik topluluk olmaktan daha çok Sosyal Avrupa'yı oluşturmaya çalışmış, ismini Avrupa Birliği'ne dönüştürmüş ve önemli sosyal politika görevleri üstlenmiştir.

Avrupa Birliği'nin sosyal politikaya ilişkin faaliyetleri arasında, iş hukuku düzenlemeleri, sosyal diyalogun sağlanması, istihdam politikaları ve Avrupa Sosyal Fonu önem taşımaktadır. Bu faaliyetlerin tamamı, AB ülkeleri içerisinde ücret, çalışma ortamı, insan hakları, iş sağlığı ve güvenliği, ayrımcılıkla mücadele, eşit haklar, sendikal haklar ve dernek kurma hakkı gibi alanlarda ortak standartlar oluşturmaktadır.

Türkiye, kurulduğu yıldan itibaren AB'ye üye olmayı istemiştir. Günümüzde önemli mesafeler katedilmiş olmakla birlikte, üyelik sürecine ilişkin müzakereler devam etmektedir.

Birleşmiş Milletler Teşkilatı'na bağlı diğer kuruluşların yanında diğer uluslararası ve bölgesel kuruluşların da sosyal politika alanına ilişkin faaliyetleri olmaktadır.

Uluslararası sosyal politika araçları içerisinde *Üçüncü Yol, Yeşiller ve Feminist* hareketler gibi sivil toplum hareketleri de önemli bir yer tutmaktadır. Bu hareketler ulus devletlerin organize ettiği hareketler değildir. Bu özelliği ile bu türden hareketler, hem sivil iradeyi temsil etmek hem de sivil toplumu sosyal olaylara karşı daha duyarlı hâle getirmek için önemli görevler üstlenmektedir.

Ülkelerin imzaladığı ikili ya da çok taraflı işgücü anlaşmaları veya sosyal güvenlik sözleşmeleri de önemli birer sosyal politika aracıdır.

Uluslararası sosyal politika araçları içerisinde, uluslararası sendikal organizasyonlar ve meslek örgütleri de ayrı bir yere sahiptir. Küresel gelişmelere bağlı olarak sendikalar, bütün dünyada ve Türkiye’de önemli güç kayıpları yaşamaktadır. Buna rağmen, sendikal organizasyonlar ve meslek örgütleri, çalışma hayatının temel sorunları yanında diğer toplumsal sorun alanlarında da ulus devletlerin, işletmelerin ve güç merkezlerinin daha sorumlu ve duyarlı davranmaları ve çözüm geliştirmeleri konusunda önemli bir baskı grubu olma özelliğini sürdürmektedir.

Uluslararası Sendikal örgütlerin en önemlileri, Uluslararası Hür İşçi Sendikaları Konfederasyonu (ICFTU) ve Dünya Sendikalar Federasyonu (WFTU)’dur. Bu örgütler, amaçlarına ulaşabilmek için diğer uluslararası örgütlerle ilişkiler kurmaktadır.

Sonuç olarak, evrensel barışın ve sosyal adaletin sağlanmasında, uluslararası sosyal politika araçlarının önemli roller üstlenmeye devam ettiğinin belirtilmesi gerekir.

Özet

Sosyal politika bilim dalını geniş ve dar anlamı ile tanımlamak.

Dar anlamda sosyal politika, Sanayi Devrimi'nin ortaya çıkardığı kötü çalışma koşullarına karşı emeği sermayeye karşı korumak ve bu yolla toplumdaki sınıf çatışmalarını önleyerek toplumun ve devletin varlığını sürdürmesini sağlamaya yönelik uygulamalar olarak tanımlanabilir.

Geniş anlamda sosyal politika ise, amacı sosyal adalet ve sosyal refahı sağlamak olan, kapsamı sosyal sorunlar ile paralellik gösteren, ekonomiye sosyal boyut katmak ve ekonominin işleyişindeki aksaklıkları düzeltici politikaların oluşmasını sağlayarak sosyal dengeyi gözetmek amacındaki hümaniter bir bilim dalı olarak tanımlanabilir.

Sosyal politikanın ortaya çıkış sürecini ve sosyal politikanın ortaya çıkış nedenlerini açıklamak.

Sosyal politikanın ortaya çıkış sürecinde, iki tarihi olayın önemini çizmek gerekmektedir. Fransız İhtilali, dönemin önemli bir toplumsal kurumu olan loncaların da yıkılmasını beraberinde getirecek birçok gelişme ile çalışma ilişkilerinin altyapısını değiştirirken, Sanayi Devrimi üretimi sınırsız bir enerji kaynağına kavuşturarak sosyal politikanın ortaya çıkma gerekçelerinin oluşmasını sağlamıştır. Bu çerçevede sınırsız bir üretim kaynağına sahip olan üretim süreci, kötü çalışma koşulları ve piyasa için üretim anlayışını doğurmuş, bu sürecin sonunda da emek ve sermayeyi karşı karşıya getiren gelişmeler yaşanmıştır. Dar anlamda sosyal politikanın ortaya çıkmasının önemli nedenleri olarak bu iki tarihi olay gösterilebilecekken, sosyal sorunların hızla artış göstermesi ve özellikle Sanayi Devrimi sonrası alabildiğine uygulama alanını geliştiren kapitalist ekonomik düzen, sosyal politikanın bilimsel temellerinin en önemli nedenleridir.

Sosyal politikanın kimleri, hangi risklere karşı koruduğunu tanımlamak.

Sosyal politikanın kişi bakımından kapsamı bütün toplum kesimleridir. Ancak sosyal politikanın özel olarak ilgi alanını oluşturan toplum kesimleri de söz konusudur. Bağımlı çalışanlar, bağımlı çalışmaları dolayısıyla karşılaşabilecekleri risklere karşı korunmaktadır. Ekonomik yönden güçsüz kesimler, ekonomik hayatta karşılaştıkları tüm sorunlara karşı ve genellikle gelirden yoksun olma riskine karşı korunmaktadır. Özel olarak korunma gereksinimi duyan kesimler ise bu özel durumları doğrultusunda karşılaştıkları sosyal ve ekonomik risklere karşı korunurlar. Genel anlamda ise sosyal devlet ilkesi çerçevesinde bütün toplum, sosyal ve ekonomik risklere karşı sosyal politikanın kapsamı içerisinde.

Uluslararası sosyal politika araçlarının ulusal araçları etkileme derecesini tartışmak.

Uluslararası sosyal politika araçları, ulusal araçlar üzerinde önemli bir etkileme gücüne sahiptir. Özellikle uluslararası sözleşmeler başta olmak üzere, ülkeler arasındaki ikili ve çok taraflı anlaşmalar, taraf ülkelerin parlamentolarınca onaylandığı andan itibaren, bağlayıcılık gösterir. Taraf ülkeler bu sözleşme ve anlaşma hükümlerine göre kendi mevzuatlarını ve politikalarını düzenlemek zorundadırlar. Tavsiye kararları ise uyulması zorunlu olmayan ancak üye olunan uluslararası kuruluşun üyesi olmanın bir sonucu olarak yerine getirmesinin gerekli olduğu araçlardır. Uluslararası araçların, ulusal araçlar üzerinde yol gösterici ve tamamlayıcı özelliği vardır. Ayrıca, uluslararası kuruluşlara üye olmanın sonucu olarak, üye ülkeler tarafından imzaya yanaşılmayan sözleşmelere ve kararlara uyulması konusunda, bu kuruluşlar tarafında baskı yapılıp ve ambargolar uygulanabilir.

Kendimizi Sınavalım

1. Aşağıdakilerden hangisi, sosyal politikaların kişi bakımından doğrudan kapsamı içerisinde **yer almaz**?
  - a. Ekonomik yönden güçsüz kesimler
  - b. Bağımlı çalışanlar
  - c. Engelliler
  - d. Şirket Sahipleri
  - e. İşçi
2. Aşağıdakilerden hangisi dar anlamda sosyal politika kavramının bir unsuru **değildir**?
  - a. Kapitalist ekonomik sistemi temel alması
  - b. Emek ve sermaye arasındaki mücadeleyi konu edinmesi
  - c. Emek ve sermaye arasındaki mücadeleyi sadece ekonomik anlamda konu edinmesi
  - d. Toplumun tüm kesimlerini kapsamaması
  - e. Temel amacı mevcut ekonomik sistemin korunması olması
3. Aşağıdakilerden hangisi sosyal politika araçlarından yasal düzenlemeler içerisinde **değerlendirilemez**?
  - a. 5 Yıllık Kalkınma Planları
  - b. Anayasa
  - c. Yönetmelikler
  - d. Kanunlar
  - e. Tüzükler
4. Aşağıdakilerden hangisi doğrudan sosyal politikanın konu bakımından kapsamı içerisinde **değerlendirilemez**?
  - a. Çevre sorunları
  - b. Irkçılık
  - c. Eski hükümlülerin çalışma yaşamında korunması
  - d. Siyasal partilerin örgütlenme biçimi
  - e. Yoksulluk
5. Aşağıdakilerden hangisi uluslararası sosyal politika araçlarının ortaya çıkma nedenleri arasında **sayılamaz**?
  - a. Sendikal hareketlerin uluslararası boyut kazanması
  - b. Uluslararası rekabetin eşitlenmesi düşüncesi
  - c. Dünyada yaşanan yüksek ekonomik büyüme
  - d. Sosyal politikanın ulusal araçlarının sosyal sorunların çözümünde yetersiz kalması
  - e. Uluslararası düşünce alanında yaşanan değişim
6. Aşağıdakilerden hangisi bir uygulamanın sosyal politika uygulaması olarak değerlendirilmesi için gerekli özelliklerden biri **değildir**?
  - a. Sürekli olması
  - b. Düzenli olması
  - c. Bir defalık olmaması
  - d. Objektif kriterlere dayanması
  - e. Ekonomik değer taşıması
7. Aşağıdakilerden hangisi sosyal politikanın finansman kaynaklarından birisi olarak **değerlendirilemez**?
  - a. Özel sigortaların fonları
  - b. Özel amaçlı vergiler
  - c. Şans oyunlarından elde edilen gelirler
  - d. Yerel yönetimlerin bütçeleri
  - e. Devlet bütçesi
8. Sosyal politikayı diğer sosyal bilim dallarından ayıran en önemli özellik hangisidir?
  - a. İnsanı temel alması
  - b. Kullandığı yöntem ve teknikler
  - c. Sosyal refahı hedef alması
  - d. Ekonomik temelli yaklaşımı olması
  - e. Kamusal niteliği
9. Aşağıdakilerden hangisi sosyal politikanın önemini ifade etmemektedir?
  - a. Sosyal politikalara konu olan kesimlerin sayısal çokluğu
  - b. Sosyal politikanın gelişmişlik düzeyi ile sosyal devlet ilkesi arasındaki yakın ilişki
  - c. Sosyal politikanın kamusal niteliği
  - d. Sosyal politikalara konu olan kesimlerin niteliği
  - e. Sosyal politikaların gelişmişlik düzeyinin insani gelişmişlik düzeyini yansıtmaması
10. Aşağıdakilerden hangisi doğrudan sosyal politikanın bir hedefi olarak **değerlendirilemez**?
  - a. Ekonomik büyüme
  - b. Sosyal refah
  - c. Sosyal adalet
  - d. Sosyal barış
  - e. Sosyal refahın geliştirilmesi

Yaşamın İçinden

“

ILO Çalışma Yaşamının Geleceği Yüzüncüyl Bildirgesi Kabul Edildi

ILO, Cenevre’de gerçekleşen 108. Uluslararası Çalışma Konferansı’nda “Çalışma Yaşamının Geleceği Yüzüncüyl Bildirgesi”ni kabul etti.

Teknolojik yenilikler, demografik değişimler, çevresel değişimler ve iklim değişikliği, küreselleşme ile birlikte çalışma yaşamını derinden etkiliyor. Öte yandan, küresel düzeyde varlığını sürdüren eşitsizlikler, insana yakışır işlerin yaratılması ve sürdürülmesi ile gelecekte insanların çalışma hayatında sahip olacakları yer konusundaki endişeleri derinleştiriyor. İşte tüm bu zorlukları ve dönüşümü dikkate alarak ILO’nun Kurucu Ortakları Yüzüncüyl Bildirgesi ile kapsamlı bir yanıt oluşturdu.

Bildirge, küresel düzeyde yeni bir vizyonu ortaya koyuyor ve geleceğin çalışma hayatının merkezine “insanı” yerleştiriyor. Bildirge ile tüm ILO Üyesi Devletler, ulusal koşullarını da dikkate alarak, üçlü yapı ve sosyal diyalog temelinde çalışma yaşamına ilişkin “insan odaklı yaklaşımı” geliştirmek üzere çalışmaya davet ediliyor.

ILO Çalışma Yaşamının Geleceği Yüzüncüyl Bildirgesi Uluslararası Çalışma Konferansı, Uluslararası Çalışma Örgütü’nün (ILO), Yüzüncüyl münasebetiyle Cenevre’de yaptığı Yüz Sekizinci Oturumunda, Geçtiğimiz yüzyıla ilişkin deneyimlerin, hükümetler ile işçi ve işveren temsilcilerinin sürekli ve uyumlu eylemlerinin sosyal adalet ve demokrasinin sağlanması ile evrensel ve kalıcı barışın teşvik edilmesi için gerekli olduğunu doğruladığını göz önünde bulundurarak; Anılan eylemlerin ekonomik ve sosyal gelişmede tarihi ilerlemeler ve bu sayede daha insancıl çalışma koşulları yarattığını kabul ederek; Ayrıca, dünyanın birçok yerinde sürekli yoksulluk, eşitsizlik ve adaletsizlik, çatışma ve diğer insani acil durumların bu alanlarda kaydedilecek ilerlemeler ve herkes için ortak refah ve insana yakışır iş için bir tehdit oluşturduğunu da göz önünde bulundurarak; ILO Anayasası ve Philadelphia Bildirgesi’nde (1944) belirtilen hedefleri, amaçları, ilkeleri ve görevi hatırlatarak ve teyit ederek; Çalışma Yaşamında Temel İlkeler ve Haklar Bildirgesi (1998) ve Adil bir Küreselleşme için Sosyal Adalet Bildirgesi’nin (2008) önemini vurgulayarak; Yüz yıl önce ILO’nun kurulmasına neden olan sosyal adalet zorunluluğu ile Örgüt’ü canlandırma ve Örgüt’ün kuruluş vizyonunu hayata geçirecek bir çalışma yaşamı geleceğini şekillendirme gücünün dünyadaki hükümet, işçi ve işverenlerin erişiminde olduğu inancından hareket ederek; Sosyal diyalogun toplumların genel uyumuna katkıda bulunduğunun ve iyi işleyen ve verimli ekonomi için çok önemli olduğunun farkında olarak; Sürdürülebilir işlemlerin istihdam

sağlayıcısı, yenilik ve insana yakışır işin destekçisi olarak rollerinin önemini farkında olarak; Emeğin bir emtia olmadığını teyit ederek; Şiddet ve tacizden arınmış çalışma yaşamına kendini adayarak; Özellikle istediğimiz çalışma yaşamının geleceğini şekillendirme ve çalışma yaşamının zorluklarıyla başa çıkma konusunda çok taraflılığı desteklemenin önemini de vurgulayarak; ILO’nun tüm kurucu ortaklarını, sarsılmaz bağlılıklarını teyit etmeye ve 1919 ve 1944 yıllarında kabul ettikleri sosyal adalet ile evrensel ve kalıcı barışı sağlama çabalarını canlandırmaya çağırarak; ve Tüm bölgelerin adil temsiliyi sağlayarak ve üye devletler arasında eşitlik ilkesini oluşturarak ILO yönetimini demokratikleştirmeyi arzu ederek, İki bin on dokuz yılı Haziran ayının işbu yirmibirinci gününde söz konusu ILO Çalışma Yaşamının Geleceği Yüzüncüyl Bildirgesi’ni kabul eder.

https://www.ilo.org/ankara/news/WCMS_712789/lang--tr/index.htm?shared_from=shr-tls

https://www.ilo.org/wcmsp5/groups/public/---europe/---ro-geneva/---ilo-ankara/documents/meetingdocument/wcms_712848.pdf

”

Kendimizi Sınavalım Yanıt Anahtarı

1. d	Yanıtınız yanlış ise “Sosyal Politikanın Kişi Bakımından Kapsamı” konusunu yeniden gözden geçiriniz.
2. d	Yanıtınız yanlış ise “Dar Anlamda Sosyal Politika Kavramı” konusunu yeniden gözden geçiriniz.
3. a	Yanıtınız yanlış ise “Kamu Müdahalesi Araçları” konusunu yeniden gözden geçiriniz.
4. d	Yanıtınız yanlış ise “Sosyal Politikanın Konu Bakımından Kapsamı” konusunu yeniden gözden geçiriniz.
5. c	Yanıtınız yanlış ise “Uluslararası Araçlar” konusunu yeniden gözden geçiriniz.
6. e	Yanıtınız yanlış ise “Sosyal Politikanın Özellikleri” konusunu yeniden gözden geçiriniz.
7. a	Yanıtınız yanlış ise “Sosyal Politikanın Finansmanı” konusunu yeniden gözden geçiriniz.
8. c	Yanıtınız yanlış ise “Sosyal Politika İle Diğer Sosyal Bilimler Arasındaki Sınırlar” konusunu yeniden gözden geçiriniz.
9. c	Yanıtınız yanlış ise “Sosyal Politikanın Önemi” konusunu yeniden gözden geçiriniz.
10. a	Yanıtınız yanlış ise “Sosyal Politikanın Hedefleri” konusunu yeniden gözden geçiriniz.

Sıra Sizde Yanıt Anahtarı

Sıra Sizde 1

Dar anlamda sosyal politika, amacı sosyal adalet olan, ekonomik yaşamın işleyişinden kaynaklanan sorunları ortadan kaldırarak, hukuki ve ekonomik düzenin devamını sağlamak çabasındaki önlemler bütünü olarak ifade edilmektedir. Dar anlamda sosyal politikanın unsurları, kapitalist ekonomik sistemi temel alması, temelinde işçi - işveren ilişkilerinin bulunması ve temel amacının sosyal adalet ve mevcut düzenin korunması olmasıdır.

Sıra Sizde 2

Sosyal politikanın kişi bakımından kapsamı, toplumun bütün kesimleri olmakla beraber, özellikle koruması kapsamında olan kesimler bulunmaktadır. Bunlar; ekonomik yönden güçsüz kesimler, bağımlı çalışanlar ve özel olarak korunma gereksinimi duyan kesimlerdir. Ekonomik yönden güçsüz kesimler, piyasa koşullarında hayatlarını sürdüremedikleri ve ekonomik sistemin dışında kaldıkları için bir koruma gereksinimi duymaktadırlar. Bağımlı çalışanlar, iş ilişkileri dolayısıyla ve bu durumlarının onları ittiği koşullar sebebiyle korunmaktadırlar. Özel olarak korunma gereksinimi duyan toplum kesimleri ise genellikle toplumla bağ kuramamaları ve özel durumları sebebiyle sosyal politikanın koruması altındadırlar.

Sıra Sizde 3

Sosyal politika ile diğer sosyal bilimler arasındaki temel farklılık, sosyal politikanın temel hedefi noktasındadır. Ekonomi biliminin hedefi kıt kaynaklarla sınırsız insan ihtiyaçlarının karşılanması, sosyoloji biliminin hedefi toplumu oluşturan unsurlar ve toplumlar arasındaki ilişkiyi açıklamakken, sosyal politikanın nihai hedefi toplumsal refah ve toplumsal refahı artıracak tüm uygulamalardır. Sosyal politika bu anlamı ile hem teorik hem de pratik uygulamaları içinde barındırmaktadır.

Sıra Sizde 4

Temel ILO sözleşmelerinin ortak özelliği, temel insan hakkı olarak kabul edilen hakları düzenlemesi ve üye ülkelerin tamamının uygulamak zorunda olmasıdır. Bu sözleşmelerde, örgütlenme özgürlüğü ve örgütlenme hakkının temel hak olduğu, eşit işe eşit ücret ödenmesi zorunluluğu, işe başlama ile ilgili asgari yaşın temel eğitimi tamamlama yaşı ile ilişkilendirilmesi zorunluluğu, meslekler ve istihdam edilme koşulları bakımından ayrımcılık yapılamayacağı, zorla çalıştırmanın yapılamayacağı ve çocuk işçiliğinin her koşulda yasaklanması gibi insan onuru ve hakları ile ilgili alanlar düzenlenmiştir.

Yararlanılan Kaynaklar

- Alcock, Pete ve diğerleri (2003). **Social Policy**. Oxford.
- Alper, Yusuf ve Kaya, Pir Ali (1995). **Uluslararası Çalışma Örgütü ve Uluslararası Çalışma Standartları**. Bursa: Ezgi Kitabevi Yayınları.
- Altan, Ömer Zühtü (2011). **Sosyal Politika**. Eskişehir. Açıköğretim Fakültesi Yayınları No: 900.
- Altan, Ömer Zühtü (2009). **Sosyal Politika**. Eskişehir. Anadolu Üniversitesi Yayınları No: 1987.
- Bilgin, Leman ve diğerleri (2007). **İnsan Kaynakları Yönetimi**. Eskişehir. Açıköğretim Fakültesi Yayınları No: 902.
- Dereli, Toker (2002). **Sosyal Siyaset Ders Notları**. İstanbul.
- Ersöz, Halis Yunus (2003). **Doğuşundan Günümüze Sosyal Politika Anlayışı ve Sosyal Politika Kurumlarının Değişen Rolü**. İstanbul. İstanbul Üni. İktisat Fakültesi Mecmuası, C: 53 S:2.
- Gülmez, Mesut (2000). **Uluslararası Sosyal Politika**. Ankara: TODAİE Yay. No. 300.
- İzveren, Adil (1970). **Sosyal Politika ve Sosyal Sigortalar**. Ankara: Doğu Matbaacılık
- Koray, Meryem (2008). **Sosyal Politika**. Ankara.
- Polanyi, Karl (2009). **Büyük Dönüşüm Çağımızın Siyasal ve Ekonomik Kökenleri**. İstanbul.
- Şenkal, Abdülkadir (2007). **Küreselleşme Sürecinde Sosyal Politika**, İstanbul.
- Talas, Cahit (1990). **Toplumsal Politika**. Ankara.
- Tezcan, Mahmut (1995). **Sosyolojiye Giriş**. Ankara.
- Toffler, Alvin (2008). **Üçüncü Dalga**. İstanbul.
- Yalçıntaş, Nevzat ve Tuna, Orhan (1997). **Sosyal Siyaset**, İstanbul.